

Bibl.
8/27.

306929

1937 AUGUSZTUS HÓ 15
XXVII. ÉVFOLYAM. 6. SZÁM

NYOMDAIPARI SZAKFEJLESZTŐ
FOLYÓIRAT. KIADJA A MAGYAR-
ORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI
MUNKÁSOK EGYESÜLETE

GRAFIKAI SZEMLE

GRAPHISCHE REVUE * GRAFIKAI SZEMLE

Zeitschrift für das Buchgewerbe, Herausgeber: der Buchdruckerverein Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey u. 2). Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák. Erscheint achtmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 7 Pengő

Grafikai Szemle

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: KÖLCSEY UCCA 2
1937 AUGUSZTUS 15. XXVII. ÉVFOLYAM. 6. SZÁM. MEGJELENIK HATHETENKINT

Páratlan jelentőségű szakkulturális esemény

lesz a Magyar Nyomdászok Társaságának műcsarnoki kiállítása. Mire e sorok napvilágot látnak: kitarul a városligeti reneszansz palota kapuja s a tizenhét teremben fölhalmozott roppant anyag egy teljes hónapon át ejtheti csodálkozásba az ország kultúrembereit, a nyomdászattörténelem emlékeivel és a nyomdász-művészet szépségeivel. Föltárja a nyomdászat egyetemét a maga tömörked tudományos és művészeti vonatkozásával; megmutatja a művelt közönségnek, hogy mi is az a becsületes, jó magyar nyomdászat; érték-mérőt állít e közé meg a veszedelmesen burjánzó kontári munka közé.

Nekünk, magyar nyomdászoknak, a nagyszerű tanító és buzdító célzaton kívül tehát mintegy harcot is jelent ez a kiállítás; harcot a nyomdai értelmességért és lelkiismeretességért, harcot a mesterségbeli lealjasodás ellen, harcot tipográfiánk szebb és jobb jövőjéért.

Nem egyszer kifejtettük már, hogy a nyomdászembernek nem szabad egyszerű üzletembernek lennie. Hivatása mélyén meg kell éreznie azokat az erkölcsi parancsokat, amelyek őt az egyszerű kézművességen túl a nép tanítójává is teszik. Hiszen a nyomdász műve ezernyi, tízezernyi, százezernyi példányban szállong a nép közé; szövegbeli tartalmától függetlenül is — egyszerűen a kiállításával — ízlést épít vagy rombol, instruál vagy destruál. Az athéniek már kétezeröttszáz esztendővel ezelőtt fölismerték a harmonikus formának esztétikai és ezen is túlmenő, szinte biológiai hatását; tökéletes arányú férfi- és női szobrokat állítottak föl a köztereken, azzal a nyíltan hangoztatott célzattal: ilyenek legyenek! És a műremekekből szertesugárzó

„szimpátikus erő“ szépekké és nemesformájúakká tette Attika fiait s leányait!

Minden szépség és rótság szemlélete nyomot hágy a lélekben; a nyomtatvány szépsége és rótsága is.

Az ennek fölismeréséből fakadó súlyos felelősség-érzet indíthatta a Magyar Nyomdászok Társasága érde- mes tagjait arra, hogy a műcsarnokbeli nagyszabású szakkiallítást megszervezzék s hallatlan energiával győ- nyörőséges valósággá varázsolják.

Ennek a kiállításnak szorgos tanulmányozását, az ott bemutatott anyagba való alapos elmélyedést ajánljuk figyelmébe kollégáinknak. Egy egész életre kiható él- ménykincset raktározhat ott lelkébe a figyelmes-szemű nyomdászember. Egyhónapos ilyen tanulmányozás megszüntetheti a horizontnélküliséget, ami átka volt iparunknak a multban és végső veszedelme lehet a jövőben. Hiszen nem betanított munkásoknak csúfolt kulikra, hanem széles látókörű, igen művelt, a sok- szorosítás minden területén jól tájékozódott és mind- amellet a maguk szűkebb kategóriájában virtuózmódon dolgozni tudó jó szakmunkásokra lesz szüksége a jövő idők nyomdaiparának és nyomdászszervezetének.

A Grafikai Szemle örömteljes várakozással tekint a kiállítás megnyilta elé, s jelen füzetének tartalmával is igyekszik a műcsarnokbeli anyag szelleméhez iga- zodni. Ezt a célt szolgálják a kódexművészetről meg a magyarországi ősnymtatványokról írott cikkeink és illusztrációink, valamint a tanonc-oktatásról és szak- beli továbbképzésről szóló történeti összefoglalásaink is, amelyek némi részben magyarázatul szolgálnak a kiállítás erre vonatkozó részeinek.

Magyarországi kódex- művészet

Kódexeknek a könyvnyomtatás föltalálása előtt készült kéziratos könyveket nevezik. Mint ilyenek: beszédes szószólói a népek maguk idejebeli lelkiségének. Nem csupán a szövegükkel, hanem a lapszéli díszítmányaiken elszórt motívumokkal, meg az egész és fél oldalakat betöltő festményeikkel is.

A kódexművészet kezdetei a kora középkorig nyúlnak vissza. Amikor az első másolónak eszébe jutott, hogy pergamenjét ne tekercs-alakra gyöngyöltse össze, hanem összehajtogatva, ívekben rakja egymásra, s esetleg cérnával egybe is fűzze azokat: megszületett a mai értelemben vett könyvnek az őse: a kódex. A Krisztus utáni hatodik-hetedik században – amikor minálunk még az avarok száguldoztak az erdős-mocsaras rónán – e művészetnek már imponáló em-

lékei jelentkeznek a francia, ír és más nyugati területek kolostorainak homályában.

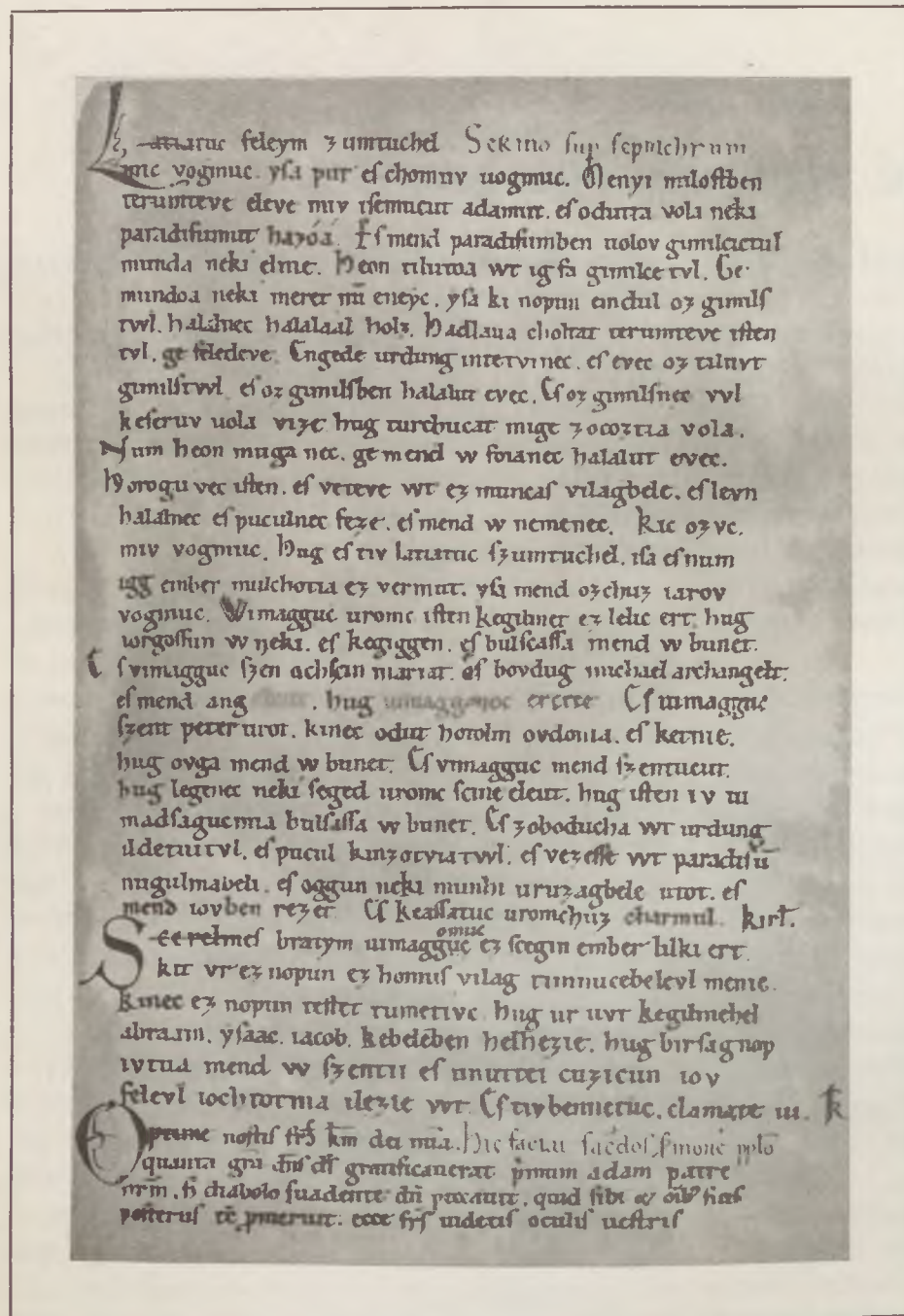
A régmúlt idők kódexeiben – különösen a barátbetűs korszakban – művészet volt már maga a szép egyenletes betűjű írás is, amit a másoló, latin szóval „szkriptor” végzett. Ha elkészült véle, az írás rendesen egy másik szerzetesnek, a „rubrikátor”-nak kezébe került, aki vörös vagy egyéb színnel aláhuzogatta a sorokat s berakta a szövegközi nagyszámú iniciálét. Ha különösen díszes kódexről volt szó: ezután még az „illuminátor” munkája következett, aki a könyv lapszéli díszeit és a nagyobb iniciálét festette meg. Az illuminátort olykor „miniátor”-nak is nevezték, különösen ha festményekkel díszítette a könyvet.

Legmagasabb színvonalát Olaszországban érte el a kódex-művészet, még pedig a 15. században, amikor a könyv már közszükséglet volt, s a vagyonosodó polgárság sem lehetett el nélkülözhető tehát, hogy a klastromok csöndes munkásai nem győzték már a könyvek másolását. Olaszországban ekkor már sok ezer oly szkriptor dolgozott, aki nem volt tagja semmiféle szerzetnek.

A magyarországi legrégebb kódexeink közé tartozik a 11. századból való Gutkeled-biblia. Hogy ki volt a másolója: nem tudjuk. Béla király névtelen jegyzőjének, az Anonymusnak a 13. század második felében írott kódexét a margóra kifutó szép nagy unciális kezdőbetűk díszesítik.

A 13. század elejéről való a Pray-kódex elnevezésű misekönyv. Benne van a legrégebb nyelvemlékünk is: a „Halotti beszéd és könyörgés”. A gondos írású kódex jórészt egymást váltogatóan vörös meg kék iniciálék díszesítik. Az 1358 körüli évekből való a magyar kódexművészet legnagyobb emléke, a Bécsi Képes Krónika, amely igen sok tarka illusztratív miniatúra kíséretében a magyarok történetét adja 1330-ig. 1866-ban Emich Gusztáv nyomdája, a mostani Athenaeum-nyomda, pompásan sikerült hasonmást készített róla.

Világhírű volt a 15. század harmadik harmadában Mátyás királyunk könyvtára, a Bibliotheca Corviniana, amelynek köteteit Heltai Gáspár 1575-ben megjelent krónikája ötvenezerre teszi. A jó öreg kolozsvári írókönyvnyomtató azonban itt nagyot tévedett, mert az újabbkori kutatások képtelenségnek jelentették ki ezt a hallatlan könyvmennyiséget. Akadémiai könyvtárosunk, Fögel József például három-négyezerre teszi a könyvtár kötetszámát, Fraknói Vilmos pedig azt mondja, hogy a könyvek mennyisége lehetett ezer vagy több is, de semmi esetre sem haladhatta túl a kétezeröttszázat. Ballagi Aladárnak is nagyjából ez volt a

A Pray-kódex egy oldala, rajta a legrégebb magyar nyelvemlékkel, a „Halotti beszéddel”. Iniciáléi pirosbetűsek. A nyelvemlék mai magyarsággal való olvasási módját „Följegyzések” című rovatunkban, a 144. oldalon adjuk.

véleménye. Még így is a világ akkori könyvtárainak legnagyobbjai közé volna számítható a budai bibliotéka.

A Magyar Nyomdászok Társasága műcsarnoki kiállításán valószínűleg lesz alkalomunk látni néhány kódexet is. Ezeket szemlélgetve, megérthetjük a középkori kódexművészet esztétikai örök becsét, s megérthetjük azt is, hogy a nagy föltaláló Gutenbergtől kezdve a legújabbkori könyvművészig: miért jár mindenki e kifogyhatatlan szépségforráshoz ihletet meríteni.

Magyarországi ősnymtatványok

Az ősnymtatványok – latinul inkunábulumok vagy görögösen paleográfiák – fogalma is olyan ingatag és bizonytalan, mint sok-sok mindené a világon. A német és francia bibliofilek többsége például az 1500-ig készült nyomtatványokat számítja ősnymtatványoknak; mások az 1536-ig valókat is. Minálunk – a régi magyar irodalom viszonylag szűkös volta miatt, nemkülönben a megmaradt könyvpéldányok ritkasága okáért is – az 1711-es évet célszerű fölvenni a régi meg az újabb magyar irodalom határvonalául. Szabó Károly is ezt cselekszi a maga alapvető bibliográfiai munkáiban.

A magyarországi ősnymtatványok legelseje Budán jelent meg 1473 június 5-én, piros pünkösdi napján. A Rómából ideszármazott, hányatott életű Hess András volt a nyomtatója, akit Mátyás király tudós kancellárja, Karai László bírt reá a Budán való megtelepedésre. Ennek az első Magyarországon nyomtatott könyvnek a kolofónja így szól: „Finita Bude Anno dni M.CCCC.LXXIII. in vigilia penthecostes: per Andream Hess”. A belőle megmaradt példányok száma Ballagi Aladár történettudósunk szerint 13.

Ez a Magyarországon készült első nyomdatermék tehát latinnyelvű volt. De latin- és németnyelvűek voltak a második magyarországi tipográfiának, Honter János 1534-ben alapított brassai nyomdájának a termékei is. Amagyar nyelvű legrégebbi nyomtatott könyveink külföldön készültek. Így például a Komjáti Benedek fordította „Szent Pál levelei magyar nyelven” Krakkóban jelent meg 1533-ban. Vietorisz Jeromos ottani tipográfiaja állította elő, igen szép iniciálékkal díszesítve. Ballagi Aladár szerint 1550-ig 16 magyar nyelvű nyomtatódott ebben a krakkai nyomdában (Bécsben csak 4).

Magyarországnak időrendben harmadik könyvnyomdáját 1537 körül alapította a Sárvár melletti Újszigeten Nádasdi Tamás, ak-

koriban horvát bán, később Magyarország nádorispánja, a nyomda felügyelőjéül a nagytudományú Erdősi Sylvester Jánost téve meg. Erdősinek két munkája jelent meg Újszigeten; egyik volt az 1539 június 14-én napvilágot látott kis magyar-latin nyelvtana, másik pedig az 1541-ben sajtó alá került újtestamentum-fordítása. Az utóbbit már kitűnő szakember, a későbbi szegedi lelkipásztor Abádi Benedek rendezte sajtó alá. Sajna, a betűk rossz megválasztottságán – fraktúr betűt kellett használnia a magyar szöveghez – és a nyomda felszerelésének egyéb hiányosságain ő már nem segíthetett.

Nagyértékűek a Magyarország időrendben negyedik nyomdájában, a kolozsvári Heltai-Hoffgref-tipográfiában még 1550-től kezdve készült könyvek is, így a Heltai Gáspár krónikája, Tinódi Sebestyén kótás kiskönyve, továbbá a „Kopaszság dicséreti” stb. Huszár Gál magyaróvári (1558) és debreceni (1561) nyomtatványai nemkülönben. Az ő – „Gál pap” – debreceni tipográfiájától számítják a debreceni városi nyomda létezését. Mondanunk sem kell, hogy a „kálvinista Róma” már 1711-ig is nagy tömegét termelte ki a magyar nyelvű nyomtatványoknak. 1565-ben ott dolgozott a kalandos életű Hoffhalter is, ki aztán Váradra, majd Gyulafehérvárra vitte át a nyomtatósajtóját.

A vándor tipográfusaink közül Bornemisza Péter szuperintendens Mancskovics Bálinttal könyvnyomtatós-kodott együtt, előbb (1574) Semptén, majd Detrekőn és Rárbokon. Mancskovics később (1588 körül) az abaúj-megyei Vizsolyra került, s itt nyomtatta ki a Károli Gáspár gönci pap teljes magyar bibliáját, amely egyike a 16. század legszebb magyar könyveinek. Újabb kiadásait máig is szelvényben használják.

A 16. század alkonyának tipikus vándor nyomdásza volt Manlius János, aki 1581 vége táján menekült Laibachból Magyarországra, s itt főleg protestáns könyveket nyomtatott Németújváron, Varazsdon, Monyorókeréken, Németlővön, Sárvárrott, Németkeresztúron.

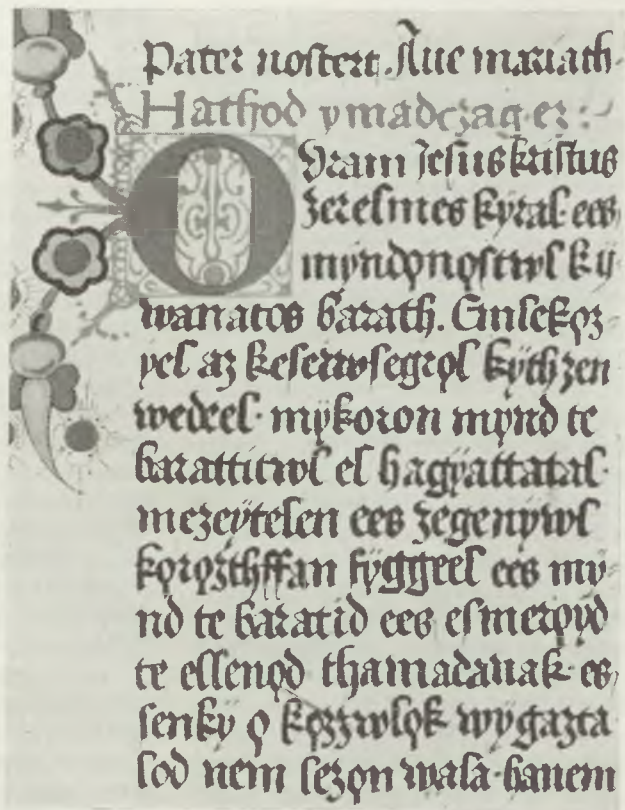
Ekkoriban már hatalmasan föllángolt a hitvitázó irodalom. Telegdi Miklós esztergomi érseki helynök 1577-ben megalapította a

nagyszombati tipográfiát, a mi mostani Egyetemi Nyomdánk őst, s ezzel a legerősebb fegyvert adta az ellenreformáció kezébe.

Száz esztendeig tartott ez a dogmákat hüvelyező nagy polémia, amelyet azonban értékessé tesz a maga velős magyarsága. Résztvettek benne Telegdi Miklós után a nagy Pázmány Péter, majd a jezsuiták egész sora, különösen Sámbar Mátyás és Illyefalvi István; protestáns részről Alvinczi Péter, Pósházi János és Matkó István.

A vallási gyűlölködés már e könyvek címében is megnyilatkozott. Ilyenforma címlaplakat látunk ebből az időből: „Keresztényi felelet... a Gyarmati Miklós helmeci prédikátornak a csácsogásaira” (Pázmány); „Alvinczi Péter sok tétovázó kerengésekkel és cégéres gyalázatokkal fölhámozott feleletének rövid és keresztény szelídséggel való megrostálása” (Pázmány); „Okulár egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára” (Sámbar); „A káromkodó prédikátornak számára való vaskarika” (Sámbar); „A gögősen futkározó Sámbar Máté jezsuita inaszakadása” (Matkó); „Matkó hazugságainak megtorkollása és Pósházi mocskeinak megtagadása” (Sámbar), stb., stb.

A 16. és 17. század efféle magyar nyomdatermékei meglehetősen ritkák, mert a vallási

A Czech-kódexnek (Kinizsi Pálné Magyar Benigna imásdásos könyvének) egy oldala. Első sora vörös, a második kék, az O arany, kifarvó kilenc színűek.

harcok hevében mindkét fél megsemmisítette a másiknak a könyveit, ha valahogy hozzáférhetőzhetett . . .

Voltak a Rákóczi szabadságharcát lezáró 1711-es esztendő előtt politikai természetű nyomtatványaik is a magyar nyomdáknek. Ezek hasonló sorsra jutottak. Ilyen a „Magyarország panasza” című 24-oldalas politikai röpirat, amely Bethlen Gábornak a Habsburg-ház ellen való 1619-i fegyverfogását okolja meg; ilyen aztán Pázmány Péter ellenirata is; majd I. Rákóczi György 1644-i híres manifesztuma, amellyel a „német király”, III. Ferdinánd vádaskodásaira felel meg; ilyen volt II. Rákóczi Ferenc zászlóbontó proklamációja, a magyar nyelven is megjelent „Recrudescunt”, de meg a kuruc világ nevezetes heti lapja, a „Mercurius Veridicus ex Hungaria” (Igazmondó Magyar Mercurius) is.

Sok-sok érdekes ősnymtatványunk van már könyvtáraink, főképp a Magyar Nemzeti Múzeum birtokában. Számuk azonban még nem lehet teljes; jócskán kell még lappanganiok régi leveles ládáiban, eldugott iratárakban, ősi kacat és lim-lom között . . .

Nyomdásztanulóink szakoktatása

A sokszor emlegetett nyomdász etikának valóban létezését, folytonos tisztulását és a korszellemhez méltó nemesedését legvilágosabban talán akkor mutathatjuk ki, ha figyelmünket a nyomdaiparbeli ügynevezett inaskérdésre irányítjuk, mégpedig úgy, hogy a jelen időbeli viszonyokat összehasonlítgatjuk a multbeliekkel, s lehetőleg nyomon követjük az e téren mutatkozó haladást.

Visszatekintésünket kezdetjük a kiegyezés utáni, tehát a hetven esztendő előtti időekkel. A nyomdaipar ekkor szabad iparrá lett, ami nagyon szép, nagyon ideális állapotnak ígérkezett, de voltak kellemetlen velejárói is: a mindenfelől betóduló idegen spekulánsok magukkal hozták a kalmárkodó versengés közönséges és durva formáit, meg az inasokkal való lelketlen gazdálkodást is. Az 1870-i ipartörvény teljes inaskizsákmányoló lehetőséget biztosított a nyomdaipar emekelőzainak: tíz-tizenkét esztendő gyermekek nagy tömegét állíthatták a szedőszekrények mellé, s valamicske fizetéssel és sok-sok veréssel minőségileg bár elképesztően silány, de mennyiségileg mégis számottevő munkateljesítményt igyekeztek belőlük kiszorítani. Némely napilapnál a tördelőn kívül alig is dolgozott más, mint csupa vézna, éhes, a tudóvész csiráival telített fiúcska. Nem csoda, ha a hetvenes, nyolc-

vanus meg kilencvenes években a köztudat a betűszedést tekintette a legegészségtelegebb foglalkozásnak. A nyomdász átlagos életkora 28 esztendő volt akkoriban (most ötven körül jár). Farkas Kálmán dr 1879-i statisztikája szerint a nyomdászok elhalálózásának oka 86,6 százalékban a tudóvész. Ezért is nevezték a tuberkulózist a legújabb időkhöz szélteben „nyomdászbetegség”-nek.

A nyomdászifjúság zöme mégfesző bimbókorában hullott le az élet fájáról . . .

E szörnyű állapotok látása megmozgatta a legjobb és legértelmesebb nyomdászok lelkiismeretét. Az 1881 augusztusában tartott nyomdászkongresszus is sokat foglalkozott a tanulók ügyével, s a jobb érzésű nyomdafőnököket fölkérte, hogy tanulóikat mind egészségi, mind pedig szellemi tekintetben jobban válogassák meg. Főnöki és segédi oldalon egyaránt keresték a segítés módját, de törvényes rendelkezés híján sok tekintetben tehetetlenek voltak. A későbbi nagy-szerű panaceák, amelyek a kis inasabszol-gág ezreit avatták emberekké – a kollektív szerződés megszabta inasskála, a tizenégy-éves korminimum, fölvételkor az orvosi vizsgálat stb. – ekkoriban még csak nagyon kevés művelt nyomdász képzeletét izgatták. Úttörőink egyelőre arra szorítottak tehát, hogy a szakbeli nevelés mélyrehatóbb voltát követeljék, mint ami – az ipar általános színvonalának emelése és a közönség ízlésének fejlesztése révén – szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy a kontár paraziták ne érvényesülhessenek és ne találják meg a számításait.

A nyomdásztanulók szakiskolája ügyében már 1872 október 20-án jelent meg az első cikk a Typographiában. Egyelőre pusztában elhangzó szó volt, de Falk Zsigmond buzgólkodására 1881 január 2-től június 19-ig mégis sikerült legalább nyelvtanfolyamot fönn-tartani a nyomdásztanulók számára. 43 ifjú ember vett e munkában részt. 1882-ben az anyaegyesület önképző osztálya szélesebb alapon, a technikára is kiterjedően meg akarta ezt indítani, de az anyagiak elégtelen volta miatt még az addigi eredményeket is föl kellett adnia. Mindössze Falk Zsigmond ajánlott meg évi 100 és a Pester Lloyd nyomdája évi 60 forintot az inasok szakoktatására. A Nyomdász-Egyesület önképző osztályának 200 forintos hozzájárulásával együtt is kevés volt ez az összeg a szakiskola fönn-tartására; a 460 tanuló oktatása ugyanis 2000 forintnyi évi költséget okozott volna.

Maradt minden a régiiben. Az önképző osztály, majd meg a Könyvnyomdászok Szak-köre vezetősége nem szűnt meg ugyan álmodozni a minden budapesti nyomdásztanulóra kötelező szakiskoláról, tervvázlatokat is csi-

náltak, memorandumokat dolgoztak ki, de lényegében nem történt semmi. A pécsi, soproni, kolozsvári gyakorlati próbálkozások pedig nem bizonyultak életrevalóknak.

1895 február 3-án a frissében alakult Főnökegyesület ülésén az öreg nyomdászmester Wodlaner Fülöp 1000 forintot ajánlott föl a szakiskola céljára. A Könyvnyomdászok Szak-köre ugyanebben az esztendőben szakiskolai tervvázlatot csinált, s azt a Főnökegyesületnek is figyelmébe ajánlotta, amely azt magáévá téve, egyszersmind kimondotta, hogy a szakiskola megalapítása iránti lépéseket haladéktalanul meg fogja tenni. Ez meg is történt, de jó két esztendőbe került, mire Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter megadta a válaszát, amely szerint a grafikai ipar fejlesztése végett nagyobb szabású szakiskolát akar alapítani Budapesten, amelyben aztán a tanonciskola is helyet foglalhatna. Minthogy pedig a tanonciskolák létesítésének kötelezettsége az 1884: XVII. tc. szerint a községeket illeti, a miniszter ezen az alapon fölhívta erre a székesfővárost, közölve vele egyúttal azt is, hogy a nyomdafőnökök egyesülete egy ilyen szakiskola érdekében esetleg anyagi áldozatot is hajlandó hozni.

Eddig a nyomdásztanulók szakoktatásának östörténete.

A második korszak jó későn kezdődött: 1909-ben, de akkor is csak a megfelelő szakember tanerők egységes kiképzésével. E végből Czákó Elemér az Iparművészeti Iskola kebelében megszervezte a Nyomdászati Tanműhely kétesztendő tanfolyamát, amelynek tanárai voltak többek között Helbing Ferenc és Muhits Sándor. A tanfolyamot végzett szakembereket aztán Böhm János iparoktatási felügyelő óradíjas tanárokként alkalmazta az addigra már szakok szerinti csoportosított tanonciskolák osztályaiiban. Közülök hirtelenében Aigner Antalra, Bárány Nándorra, Bauer Henrikre, Faltusz Edére, Pavlovszky Alajosra, Pollák Auréla, Prüner Arnoldra, Fekete Bélára, Kun Mihályra, Novák Alajosra és Stalla Mártonra emlékezünk, akik a világháború kitöréséig tanítottak.

A nyomdásztanulók szakoktatásának harmadik korszakát az új ipartörvény (1922: XII. tc.) életbelépésétől számíthatjuk. Ez a törvény kimondja, hogy minden olyan község, amelyben legalább 30 iparos- és kereskedő-tanonc dolgozik szerződéses viszonyban, köteles tanonciskolát fenntartani, s ha egy-egy szakmában legalább 40 iparostanonc van, külön szakirányú osztályt. A mester felelős az inas iskolába-járásáért s köteles iskola-eszközökkel ellátni a tanulókat. A tanítás ingyenes; évenként 10 hónapon át heti 9 órára terjed a nappali órákban, hétköznapokon. Az említett törvény 118. §-a alapján a keres-

kedelmi miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően a 60.000/1924. sz. rendeletével meghatározta az iparostanonc-iskolák szervezetét, valamint tantervét is.

A nyomdásztanulókat kezdetben a bazilika melletti iskolaépületben gyűjtötték össze, majd áttérték őket a szigetúcai iskolába, ahol Szentgály Károly igazgató nemes buzgalommal igyekezett nehézfőladatának megfelelni. A szakbeli tárgyakat ez időtájt Bauer Henrik és Wanko Vilmos tanították.

Nyomdásztanulóink eme szakiskolája 1927 körül a Budapesti Sokszorosítók Ipartestületének főügyelete és irányítása alá került, amely Pápai Ernő vezetésével máig is elismerésre méltó áldozatkészséggel és ügyszeretettel igyekszik az iskolát s főleg ennek tanműhelyét fejleszteni. Az iskolát a főváros tanügyi vezetősége ugyanakkor át is helyeztette a téresebb honvéduccai polgári iskolába, a lelkes pedagógus Sternichky Ivánt bizva meg az igazgatással.

Nem könnyű dolga volt. Hiszen a nyomdászati szakiskolákban világszerte az az első és legnehezebb kérdés, hogy mit tanítsanak és hogyan. Ennek a helyes megoldásán sokat fáradoztak Szabó Róbert és Lehner Rezső, akik mellett Bauer Henrik, Schopp János, Thalwieser Antal, Müller Sándor, Tausz Sándor voltak a szaktanárok. Átmenetileg – egykét éven át – résztvettek az oktatásban: Lackenbach Artúr, Richter Márton, Szabó T. István, Walter Ernő, Fisch József, Novák László. A későbbi idők folyamán kerültek a szaktanári karba: Kner Albert, Ziegler Gyula, Pápai László dr., Vértés Jenő.

Most három esztendeje az egész intézmény átkerült a nyáruccai iskolába, Rózsa Károly tanulmányi felügyelő igazgatása alá. Itt egyesítve vannak a sokszorosító ipar összes munkaágazatai, a fényképezéssel és könyvkötéssel egyetemben.

Az iskola esztendőről esztendőre díszes évkönyvet is ad ki. A legújabbal, az 1935/36-i tanévről szólóval a Grafikai Szemlének éppen a múlt füzetében foglalkoztunk. Ugyanott elmondottunk egyet-mást az iskola tantervében megnyilvánuló irányelvekről is, s kifejeztük abbéli nézetünket, hogy az oktatás technológiai kvótájából több is ráférne az ifjú nemzedékre.

No de nem ismételnék. Amit mi érzünk: érzi bizonyára minden tájékozottabb szakember, s rajta van, hogy amint a viszonyok engedik: javuljon is az a bizonyos kvóta.

Egyebekben büszkén vallhatjuk: a mi budapesti tanonc-szakiskolánk elsőrendű, kiváló intézmény európai viszonylatban is, s hálával tartozunk mindama férfiaknak – szakembereknek és pedagógusoknak egyaránt –, akik mai magaslátára emelték.

Nyomdász-segédek továbbképzése

A Nyomdász-Egyesület továbbképző intézménye mintegy az egész életre szóló folytatása a tanonciskolának. Jelentősége pedig esztendőről esztendőre nagyobb lesz. A nyomdászati technika, tudomány és művészet anyaga folytonosan nő, az egyes munkaágazatok napról napra bővülnek, lombosodnak; aki nem akar lemaradni az élet nagy versenyében: folytonosan tanulnia kell. Amíg ötven-hatvan esztendő előtt a négyévi tanulási idő alatt tűrhetően elsajátíthatta valaki a tipográfia mesterségét: most holtáig kell képeznie magát.

A nyomdászmunkásság szakbeli továbbképzésének szükségessége már a kilencvenes években megérződött. Az Anyaegyesület önképző osztálya által évről évre megrendezett nyelvi tanfolyamok mellé – a betűszedőt illetően ezek is szaktanfolyamoknak számíthatók – a Könyvnyomdászok Szakköre technikai és művészeti kérdésekkel foglalkozó szakelőadásokat és előadási sorozatokat igyekezett beállítani. 1894-ben már hangjegyszedési kurzus is volt az Athenaeumban Gótesz Gyula irányításával; harmincöt éve Párizsban élő kollégánk, Káldor Lajos pedig 1899 őszén egy a díszítő stílusokat ismertető hosszabb felolvasási ciklusba kezdett bele. A hatalmas fejlődésnek indult Szakegyesületben 1901-ben Vajda Ernő tartott hasonló sorozatos előadásokat „Bevezetés a művészetek ismeretébe” címen.

A tulajdonképpeni továbbképző szaktanfolyamok megszületésének dátuma azonban 1901 november 18. Pavlovsky Alajos szakköri alelnök vezetésével ekkor kezdődött meg az oktatás munka a Knezhich uccai iskola egyik termében. Mitterszky József és Novák László voltak a tanítótársai. Más-évek vésése és könyvművészeti előadások tették a tanítási anyag gerincét. A végig kitartó hallgatók száma 37 volt.

Időrendben második szaktanfolyamunk 1902 november 9-én nyílt meg, de most a Horánszky uccai főreáliskolában. Az előbb említett szakoktatókon kívül Fuchs Zsigmond gépmester is tartott előadásokat. A hallgatóság száma 17-re csökkent, a tanfolyamot február végén beeresztettük.

1903 október 18-án rajztanfolyamot kezdett meg a Szakkör az Iparművészeti Iskola könyvtári helyiségében. Jeles művészemberek – Czákó Elemér vezetésével az ifjan elhunyt Tátrai, majd meg Györgyi Dénes és Helbing Ferenc – igyekeztek megoldani a könyvnyomdászati szakrajz nehéz kérdé-

sét. Sokat tanultunk tőlük. A tanfolyamot 35 kollégánk végezte 1904 április 17-én.

1904 nevezetes esztendő továbbképző szakoktatásunk történetében. Szeptember 18-án új típusú szaktanfolyam nyílt meg a tavaszmezőúcai órá- és mechanikai iskola helyiségeiben, mégpedig a gyakorlat céljára tanműhellyel, ü. n. kísérleti nyomdával is felszerelve. Volt a tanfolyam keretében rajzoktatás is, az egykori gépmester Harsány Lajos okleveles rajztanárral mint tanítóval. A tipográfiai vázlatkészítést jó szakemberek segédletével Mitterszky József tanította. Az előadási sorozatokból a tanfolyamvezető Novák Lászlón kívül Morócz Jenő, Lyka Károly, Grócz Ernő, Augenfild Miksa, Aigner Antal, Löwy Salamon, Fuchs Zsigmond, Salamon József, Darvas Adolf és Tanay József is kivették a részüket. Gépmesterünk Bauer Henrik volt. Numerus clausus lévén, csak 45 hallgató vehetett részt az 1905 május 14-én záródott tanfolyamon.

Az 1905/1906-i tanítási esztendőre a Szakkör közgyűlése elfogadta Novák László tanfolyamvezetőnek a tanfolyamok szervezeti szabályzatát magában foglaló javaslatát, s október 2-án már ennek alapján kezdtek meg az új tanítási évet. Az egész tanítási időszakot négy ciklusra osztottuk be, s a tanítási programot is ciklusról ciklusra állapítottuk meg. A négy ciklus tanfolyamainak és előadási sorozatainak a száma 21 volt, összesen 241 előadási nappal, illetőleg előadással. A tanfolyamok egyike-másika több ciklusra is átnyúlt, sőt némelyik az egész tanítási esztendő végéig húzódott. Mind a négy előadási cikluson végighúzódtak például: Löwy Salamon vázlatkészítési, Spitz Adolf mesterszedési és Stalla Márton táblázatszedési, Kun Kornél lemezvésési tanfolyama. Háromciklusos volt Bauer Henriknek a festékkeverést és színes nyomtatást tárgyaló kurzusa. Két ciklusra terjedtek ki: Mitterszky József vázlatkészítő és mértani tanfolyamai, Stalla Márton mesterszedési kurzusa, Augenfild Miksának ugyanilyen tárgyú tanfolyama, Janovszky Jánosnak a nyomtatógépek szerkezetéről szóló, Hoffmann Antalnak a stereotípiáról, Morócz Jenőnek a magyar nyelv és helyesírásról szóló, Mitterszky József és Novák Alajosnak az ékítményes rajzot és festést ismertető, Salamon Józsefnek a papírosról szóló és Aigner Antalnak meg Novák Lászlónak a betűről szóló tanfolyamai. Egyetlen ciklus keretében is elfértek: Augenfild Miksának a könyvszedésről és kalkulációról, Szabó Róbertnek a sokszorosító művészetekről és Novák Lászlónak az idegen nyelvek szedéséről szóló előadás-sorozatai. A 21 tanfolyam összesen 40 ciklusra terjedt ki. A hallgatók

száma pedig összesen 140 volt. A tanítási esztendő 1906 április 8-ával záródott.

Az 1906/1907-i, Novák László irányította szaktanfolyam hasonló mederben folyt le. A 15 tanfolyam egyrésze párhuzamos volt, s a következő tantárgyakra terjedt ki: tipográfiai vázlatkészítés, gyakorlati mesterszedés, stereotípiák, festékkéverés, illusztrációs és színes nyomtatás, a grafikai sokszorosító művészetek megismertetése, könyvszedés és táblázatszedés. A hallgatók száma 146 volt.

Az 1907/1908-i tanévben Augenföld Miksa vette kezébe a szaktanfolyamok irányítását, mégpedig az eddigieknél nehezebb körülmények között. A Szakkör elvesztette a tanműhelyét. A tulajdonjog fönntartásával rendelkezésünkre bocsátott gépeket és egyéb felszerelési tárgyakat az illető cégek számlázni kezdték, a közel tízezer koronányi összeg megfizetésére a Szakkör pedig ebben az időben képtelen volt. A zavar úgy oldódott meg, hogy dr. Czákó Elemér megvette az egész tanműhelyi berendezkedést az Iparművészeti Iskolában létesített „Nyomdászati Tanműhely”, illetőleg „Grafikai Szakosztály” számára. Nyomdai berendezkedés híján a tanfolyam fő-fő tantárgya a rajz lett, amelyet Barta Ernő festőművész és Pachl Viktor rajztanár tanítottak. Voltak azonban ezenkívül Augenföld Miksa vezetésével szorosabb értelemben vett szakelőadások is, főleg vázlatkészítéssel kapcsolatosak és a gépmesterek számára valók. Beiratkozott 75 hallgató, s nagyobb részük ki is tartott az 1908 április 15-i zárónapig.

Az 1908/09-i és 1909/10-i téli évadokra megszüntette szaktanfolyamait a Szakkör. A régi oktatók majd mind az Iparművészeti Iskolában szervezett Nyomdászati Tanműhelyben tömörültek, s aligha lett volna idejük emellett még szaktanfolyami munkásságra is.

Az 1910/11-i télen azonban alkalmunk volt már szaktanfolyam címen előadásokat hallgatni a Szakkörben is. Pavlovsky J. Alajos volt ezeknek az előadásoknak a megszervezője, s rajta kívül Pollák Simon a papirosról, Walter Ernő a nyomdafestékről, Prüner Arnold a hirdetés-szedésről, Schwartz Ármin a magyar nyelvről, Werth László a korrektori munkáról értekeztek, az apróbb előadásokat nem számítva.

Az 1911/12., 1912/13. és 1913/14-i téli évadokban ugyanez történt, mindjobban szélesedő alapon. Az eddigi előadók mellett Litauer Lipót és Herzog Salamon (szedőgép munká), Wanko Vilmos, Aigner Antal, Szabó T. István és Stefáni József (vázlatkészítés), Bauer Ferenc, Fröhlich Samu, Illyésy István és Faltusz Ede (gépmesteri munka), Herzog Mór és Leithner Rudolf (betűöntés), Gondos Ignác, Rasofszky Andor és Stein-

herz Miklós vettek részt az oktató munkában. A szakkulturális mozgalom kiterjedt a vidékre is. Kolozsvárott már 1906 óta volt a nyomdász-segédeknek továbbképző szaktanfolyamuk, majd megszerveződött az Nagyváradon s Temesvárt a fa- és fémipari szakiskolákban és sorra került volna Szeged, Miskolc, Kassa és Debrecen is, amikor a világháború kitörése egyetlen éjszakán leperzselt a szakkultúránknak minden virágát. Szakköröstül, meg mindenestül . . .

A továbbképző szakoktatás a háború kitörésétől kezdve teljes kilenc esztendőn át szünetelt. Csak 1923 októberében indított meg egy tanfolyamszerű előadási sorozatot – Wözner Ignác elnök kezdeményezésére – a Grafikus Művészetek Egyesülete, de a következő év április havában már meg is szüntette azt. Ekkor azután – mintegy közkívánatra – a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyező Egyesülete vette kezébe a továbbképző oktatás ügyét. 1924 szeptember 30-án szaktanfolyami szabályzatot fogadott el, amelynek alapján a Főnökegyesület közremunkálásával megalakult a Nyomdaipari Szakoktatási Tanács is, amelybe a különböző nyomdász érdekeltségek részéről főként olyan szakférfiak voltak delegálva, akiktől oktatói multjuknál avagy egyéb körülményeknél fogva szakultúránk eredményes támogatása volt várható. A Tanács első ülésén megválasztotta az egész szaktanfolyami apparátus vezetőjévé Novák Lászlót, a Grafikus Művészetek Könyvtára szerkesztőjét s tágkörű fölhatalmazást adott neki a tanfolyamok megszervezése, valamint az anyagi és személyi dolgokban való intézkedést illetően. A tanfolyamvezető rövidesen kész programmal állott elő, s 1924 október 14-én immár meg is kezdődhetett a munka.

Ami a tanítási módszer vezető elvét illeti: az addigi tapasztalatok alapján nyilvánvaló volt, hogy a nyomdász munkásoknál, tehát a gyakorlat embereinél csakis gyakorlati alapon lehet számottevő eredményt elérni. Ehhez a 14 esztendeje megállapított elvhez azóta is szigorúan ragaszkodunk. Hogy példát mondjunk: a továbbképző szaktanfolyam 1924 óta lefolytatott mintegy 50 „vázlatkészítő” kurzusán ámbátor nyomda híján ceruzával, tollal meg ecsettel dolgoztak a „hallgatók”: ez a munka általában szintiszta tipográfia volt. Hogy tanítványaink papirosra, tollal meg ceruzával végezték a munkájukat s nem az ólom típusok sokaságával: nem lényeges. Aki bele tud hatolni az alfabeták szellemébe, s aki papirosra meg tudja állapítani, hogy mi hová való, mic sodás esztétikai törvények az uralkodók itt meg amott:

azt – ha csakugyan praktikus betűszedő – ez a tudása nem hagyhatja cserben a szedő-állvány előtt sem. Hogy az ólom- és lino-leummetszés tanítása nem is történhetett másképpen, mint kizárólag gyakorlati alapon: magától értődik. De gyakorlatozva – korrektúraolvasás útján – igyekeztük tanítani újabb időben a magyar nyelv és helyesírás annyira nehéz ismeretanyagát is. A gyakorlat emberének főként csak a gyakorlatban tökéletes szakember imponál. Szakoktatóinkat ennél fogva mindig a legjava szakspecialistákból válogattuk össze.

Az 1924/25-i továbbképzés keretén belül volt 5 hathónapos szedői kurzus (Kun Mihály, Müller Sándor, Spitz Adolf, Tábor János, Wanko Vilmos szakoktatókkal és összesen 46 résztvevővel), 1 kéthónapos gépmesteri kurzus (a Rigler-nyomdában, Lackenbach Artúr szakoktatóval, 18 résztvevővel), s ezenfelül szépszámú, részben vetített képes önálló előadás is a gépmesteri munka köréből (előadók: Berkó Antal, Illyésy István, Fröhlich Samu, Lackenbach Artúr és Zombory Pál), a papirosról (előadó: Goldzieher Géza) és a könyvnyomtató céltűzéseiről (előadó: Kner Imre). – Ugyanekkor Debrecenben is rendeztünk négyhónapos szaktanfolyamot. Ennek a vezetője Várakozó Gábor volt, aki mellett Erdélyi Károly és Gyökeres Ferenc is tartottak előadásokat.

Az 1925/26-i továbbképző oktatás gerince egy hathónapos szedői tanfolyam volt (Kun, Müller, Spitz, Tábor, Wanko szakoktatókkal és 71 hallgatóval). Önálló előadásokat tartottak: Braun Vilmos a litográfiáról és off-setről, s Tausz Sándor a kemigráfiáról. – A vidéki városok közül négyhónapos tanfolyamunk volt Pécsen (Fiedler Ottó, Gábor Jenő, Safcsák Rezső és Schauly Nándor helybéli, Bíró Miklós, Heller Mór, Novák László, Walter Ernő és Wanko Vilmos Budapestről lerándult szakelőadókkal s 36 hallgatóval). Szegeden és Hódmezővásárhelyt háromhónapos volt a továbbképzés 29, illetőleg 16 résztvevővel (intézők Szegeden: Müller Sándor, Baranyi József, Somogyi Pál, Szabó Antal; Hódmezővásárhelyt: Müller Sándor, Bezdány Ferenc és Czutor Ede).

Az 1926/27-i tanítási évben a Nyomdaipari Szakoktatási Tanács a hathónapos vázlatkészítő kurzusok számát 3-ban állapította meg (Kun Mihály, Spitz Adolf és Wanko Vilmos szakoktatókkal, akiknek összesen 64 tanítványuk volt). Külön rajz tanfolyamot tartott fönnonban Tábor János is. Emellett volt még a papírismereteket tárgyaló 1 kéthónapos szakszemináriumunk (szakelőadó: Freund Jenő), 1 háromhónapos nyomdász-történeti (Novák L.) s 1 négyhónapos helyesírási szemináriumunk (Schwartz Á. előadóval).

Az újszervezésű szaktanfolyamok emez első három esztendejében Segélyző Egyesületünk munkáját nagy áldozatkészséggel – a kiadások összegéhez való közel 50%-os kvótájú hozzájárulással – támogatta a főnöki érdekeltség, amely azonban a budapesti sokszorosítóipari tanonciskola gyakorlatibbá fejlesztésének megkezdése és az ottani tanműhely fölállítására óta ez utóbbi felé fordult anyagi támogatásával, s így a továbbképzés fóladata az 1927/28-i tanesztendő óta mindmáig majdnem kizáróan a Segélyző Egyesület vállait nyomja.

Az 1927/28-as tanítási esztendőben megkezdtük egy csakhamar igen népszerűvé vált technikának: az ólom- és linoleummetszésnek a tanítását (Dukai Károly szakoktatóval a tancsoport élén). Volt ezenfölül 3 szintén hathónapos vázlatkészítő tanfolyamunk (Kun, Spitz, Wanko tanítókkal), 1 óthónapos magyarnyelvi (Schwartz Á.) és 1 helyesírási és folyószedési kurzusunk (Herzog S.). –

Győrött is volt ez évben tanfolyamunk: Gróf Zoltán, ottani rajztanár és a Budapestről föl-fölrándult Wanko Vilmos, Herzog S., Bauer Henrik, Utassy Rezső voltak az előadók. A budapesti tanfolyamok hallgatói 96-an voltak, a győriek 25-en.

Az 1928/29-i továbbképző tanfolyam keretében volt 6 hathónapos kurzusunk: 1 ólom- és linoleummetszési (szakoktató: Dukai Károly), 3 vázlatkészítési (Kun Mihály, Spitz Adolf, Wanko Vilmos), 1 magyar nyelv és helyesírási (Schwartz Ármin) és 1 általánosabb jellegű, szemléltető előadásokkal a nyomdászat különböző területeiről (Herzog Salamon és Novák László tanítókkal). A hallgatóság összes száma volt: 106 fő.

Az 1929/30-i tanítási évben megismételtük az előbbi esztendő 6 hathónapos kurzusát (a régi szakoktatókkal), azonfölül pedig beállítottunk 1 háromhónapos betűöntői és stereotípiás kurzust (Thalwieser Antal vezetésével) és 3 gépmesteri gyakorló kurzust

(Bauer Henrik, Eperi István és Lackenbach Artúr szakoktatókkal). A 10 kurzus résztvevőinek száma meghaladta a 180-at.

A Nyomdász-Egyesület szakbeli továbbképző kurzusainak száma az 1930/31-i évadban 11 volt, összesen 162 hallgatóval. A 11 tanfolyam közül egynek a magyar nyelv és helyesírási volt a tárgya (előadó: Schwartz Ármin); egy másik kurzuson a betűszedés elemi szabályait ismertette Herzog Salamon. Egy harmadikon az ólom- és linoleummetszést gyakoroltatták Dukai Károly vezetésével. Három tanfolyamunk volt a hirdetés-, a merkantilis, akcidenciás és reklámos szedés tanítására (oktatók: Kun Mihály, Spitz Adolf és Wanko Vilmos). Három tanfolyamon a gyorsajton való, egyen pedig a tégelyes sajtón való munkálkodást tanították, mégpedig majdnem kizáróan gyakorlati alapon (szakoktatók: Bauer Henrik, Eperi István, Ilk József, Lackenbach Artúr). Egy tanfolyam végül a betűöntői és stereotípiás tovább-

Cent Sulkacz irása Berint. 113
 goffaga lün. Es főueti vala útet/diczirüin az istent. Es mind az
 fereg.nip mihelen ezt látá/dicziretet tün az istiennek.

Ezerkilengedik
 rish
 S be menuin Zertá
 rhoba / az városbar
 tar vala. Esime egg
 firiu finel Zarheus vala neue/eske
 az fularoknak fejedelme vala/esvagan ezen kardag ember vala/es
 azon úgekezit vala/hog az Zesust meg láthatná ki volna / es nem
 láthatja vala az fereg niptül / hog miuel ember korbeli állapatá
 ban kirzin ember vala. Es elöl el sietuin fel hoga egg vadfigbe fere
 hog útet meg láthatná / mert azon vala ota. Es mitoron az Zes
 sus az helre iutott volna / fel tekintuin meg látá útet/es monda úne
 ki. Zarheus/siess áll le / mert ma ennekem az téhazadnál kell meg
 e maradnom. Es sietuin le állá / es örömben liuin házába be foga
 da úset. Es mitoron látnak ezt mindenel / rugodnak vala ezt
 monduán / hog az bündös emberhez ment volna be állásra. Eluan le
 diglen Zarheus monda az or istiennek. Dram im az en iofaghimé
 nak felit az heghinélnek adom / es ha valamiben valakit meg ezal
 zam / meg annit adok irtete. Monda Zesus úneki. Ez házna ma
 törtinse meg maradása / azirt hog ez es Abrahamnal leána legem
 Mert az embernek fia azirt iúit / hog meg keresse / es meg tarezze
 hz mi et vesett volt. Mitoron azok ezeket hallanák / ilfen hasonlatos
 f befidet es monda ezetbez / azirt hog Zerusalembez lözet volna /
 es.

„Magyarországi ősnymotványok” című cikkünkhöz. Az újszletli (sárvári) nyomda terméke. (Erdősi Sylvester János: „Új testamentum magyar nyelven”). Abádi Benedek volt a nyomtatója 1541-ben. A könyv betűit egy Strutius nevű nyomdász hozta külföldről.

Ennec lön irása az io Kolosuarba
 Tinodi Sebestien kön nyomtatásaba
 Szerze nagy duuaba egy hideg fobaba
 Giakran fu körmecbe mert ninch piijnz tafolyaba.
 Finis.

EGER VAR VIADA
 LYAROL VALO ENEC.
 Historia.

Tinodi Sebestien deac Kassaba
 Ferdinandus Kiralnac hiu voltaba
 Egri varnac chuda berenciaiaba
 Vitezeketh iria Cronikaiaba

T Magyaroc mar Istend imadgyatoc
 Es ő neki nagy halakat adgyatoc
 Jelősben Tisán innet kic lakofoc
 Egri vitezeket foc iot mongyatoc.
 Im egy Cronikat mondoc meg hallyatoc
 Talam m iuat soha nem hallottaroc
 Magyaroc veg hazban sem fogaltaroc
 Eger varat mint malt o talmazatoc.
 Nem em-

Magyarországi ősnymotvány egyik oldala. Tinódi Sebestyén krónikájának kezdőlapja. Hoffgref György, Heltai Gáspárnak 1550-től 1552-ig való társa nyomtatta Kolozsvárt 1554-ben. A kótát Hoffgref mester metszette fába.

képzés céljait szolgálta Thalwieser Antal oktatóval az élén. A hat-hat hónapig tartó 11 kurzus résztvevőinek száma volt: 162.

1931/32-ben 3-ra csökkent a hathónapos szedői kurzusok száma (Dukai, Kun, Wanko szakoktatókkal és 63 résztvevővel), a gépmesteri kurzusok pedig – amelyeket a korábbi két évben különböző nyomdákban tartottunk meg – ez évben nem indulhattak meg. Az egész szemeszteren végighúzódo, jól látogatott előadási sorozatokat tartott azonban Novák László tanfolyamvezető a grafikai főiskolákról, ezek rajzoktatási rendszereiről, a könyvművészetről s a sokszorosító technikákról, többszáz példával illusztrálva előadásainak anyagát.

Az 1932/33-i téli szezonban volt 5 hathónapos tanfolyamunk: Kun Mihály és Wanko Vilmos: vázlatkészítés; Dukai Károly: ólom- és linoleummetszés; Herzog S.: magyar nyelv és helyesírás; Novák László: művelődéstörténelem a sokszorosító művészetek tükrében. Ez az utóbbi tanfolyam az emberi művelődés különböző korszakait mutatta be 4000 olyan képpel illusztrálva, amelyek java művészberek remekei után a legkülönbébb sokszorosító eljárásokkal nyomtatódtak. – Hatodik tanfolyamunk 4 óra terjedt; a betűöntőknek és stereotípöröknek szült és Schreiber Ede irányította. – Vidéki városaink közül Miskolcon volt ez évben tanfolyam Márkus Lajos vezetésével.

1933/34-ben a megszokott mederben s biztos célkitűzéssel folyt le Dukai, Kun, Spitz s Wanko szakelőadóinknak hat-hathónapos 4 kurzusa. Novák tanfolyamvezető egymást követően 3 két-kéthónapos kis tanfolyamot rendezett ezenfölül, mégpedig: a) a betűről és ornamentikáról; b) a nyomdai kalkulációról; c) a nyelvszerkezetről és nyelvtörténelemlről. Schreiber Ede és Schumy Antal az öntőknek tartottak tanfolyamot. – Debrecenben Katona Gyula vezetésével volt tanfolyamunk; Miskolcon Márkus Lajos ismételte meg tanfolyamát, amelynek keretében Bernhardt Mór a szedőgépes munkát ismertette.

1934/35-ben is – mint rendszeren – október 1-ével kezdtük meg a tanítási esztendőt, ez alkalommal 3 tipográfiai vázlatkészítő tanfolyamot állítva be; alapfokon Wanko Vilmos tanított; a haladottabbakat Spitz Adolf vette keze alá; a felsőbb fokú nyomtatványtervezést Kun Mihály tanította. Az ólom- és linoleummetszés egyre népszerűsödő technikájának, mint elejétől fogva mindig, most is Dukai Károly volt az oktatója. Tanfolyama hathónapos volt, épúgy Novák Lászlóé is, aki ez esztendőben a magyar nyelv és helyesírás tanítását vállalta magára.

Az 1935/36-i továbbképzés tanfolyamai ugyanolyanok voltak, mint az előbbeni taní-

tási esztendőben, ugyanazokkal az előadókkal, de már 7 hónapra kiterjedően. Vidéki városaink közül Miskolcon volt öthónapos tanfolyam, Fencsel János vezetésével.

Az 1936/37-i esztendőt most áprilisban zártuk le. Beosztása, tananyaga olyan volt, mint a korábbi két esztendőé. Szakoktatók a tanfolyamvezetőn kívül: Dukai Károly, Kun Mihály, Spitz Adolf és Horváth Ferenc, aki az 1936 őszén elhunyt derék jó Wanko Vilmosunknak örökébe lépett. A tanfolyamot végigjárta 96 nyomdászsegéd kollégánk. Debrecenben Katona Gyula vezetésével négy hónapon át folyt eredményes továbbképző oktatás, Miskolcon pedig Márkus Lajos tanítgatta az ifjabb nyomdászokat.

Tér hiánya miatt talán nagyon is dióhéjban foglaltuk itt össze a nyomdászmunkáság szakbeli továbbképzésére vonatkozó adatokat, de tán ennyi is meggyőzhet mindenkit arról, hogy több-évtizedes szívós és becsületes, jó munka folyt itt a mi Egyesületünkben és körünkben, olyan munka, amelynek eredménye hathatósan hozzájárult a magyar nyomdaipar színvonalának emeléséhez és tekintélyének öregbítéséhez.

A nagyvárosi uccák képeskönyve

A hirdetőoszlopokat nevezik így, s elég találóan. A nagyvárosok járókelőközönsége előtt lépten-nyomon föl-föltáru egy-egy ily tarka oszlop, hirdelve, ajánlva szórakoztató alkalmat, valódi meg képzelt szükségletet az uccán kószáló emberfiának.

Van e plakátok közt jó is, meglepő is, szívhez, értelemhez szóló művészi munka, de akad köztük olyan is, mégpedig fölös számmal, amely inkább kínos hatást kelt az emberek többségében, mintsem esztétikai gyönyörűséget.

A hirdetőoszlopon is rendszeren az a baj, ami az ujságok hirdetéseinél: az összezsúfolt sok mű szinte agyonveri egymást. Ha például valamely ujságkolumnán nyolc-tíz olyan hirdetést helyezünk el, amelyek mindenike szinte tökéletes a maga nemében: az oldal összehatása még mindig igen zavaros és kellemetlen lehet. Sőt az esetek többségében az is. A különben szép egyedek nem élhetnek önálló életet, nincs levegőjük; a szomszédjuk a maga tarkabarkaságával, másfajta stílusával ráül a nyakukra, lehetlenné teszi az érvényesülésüket.

Pedig ha egyenként és figyelmesen nézzük a mai plakátokat, sok érdekességet és tanulságos dolgot fődözhet föl rajtuk a nyomdászszem. Hiszen egy részüket neves

művészember rajzolta, s gyakran a sokszorosítás technikája is megérdemli, hogy figyelmünkre méltassuk. Áll ez különben nemcsak a képes plakátokra, hanem a szedetttekre is. Hiszen az a betűszedő, akire nagyobb nyomdában a plakátszedést rábízák, rendszerint legény is a talpán.

A legújabb időkbeli szedett plakátjaink közül meglepő haladást látunk némelyiken. Különösen a Nemzeti Színházi elsőrendű szedésmunkák mind betűmegválasztás, mind pedig térelosztás tekintetében, ami egyértelmű a teljes harmóniával. Van azonban e plakátok készítőin kívül több más nyomdánk is, amely esztétikai műgonddal állítja elő magasnyomtatásos plakátjait.

A linoleummetszés is mind nagyobb szerephez kezd jutni a magasnyomtatásos plakátok készítése terén, mint azt a Világosságnyomda némely plakátja is – legújabban egy turista-plakát – bizonyítja. E plakátokat, jobbbára neves rajzolóművészek kezenyomán, Dukai Károly mester metszette ebbe az igen hálás anyagba.

Ilyen linómetszetek használhatóságának különben is a plakát a tulajdonképpeni terepuma. Könyvillusztrációul ugyanis nemigen alkalmas a linó; vastkos vonalai tekintetünk normális közelségében bántóan feketednek ki a betűtípusok finom szövevényéből, míg a falon vagy hirdetőoszlopon – átlagosan öt-hat lépésnyi távolságból és nem keverve semmiféle pirinyó szöveggel, avagy egyéb finomságokkal – kitűnő szolgálatot tesz.

A linó-technika már olcsóságánál fogva is ajánlható a tipográfusnak. Az anyagot aránylag poton áron megkapjuk, ami pedig a rajz jó-regiszterű átvitelét és kimetszését illeti: no hát ez sem boszorkányság; az Egyesületünk szaktanfolyamainak munkásai között fölös számmal akadnak olyanok, akik meg tudnak birkózni efféle föladatokkal.

A festői plakátok dolgában is érdekes a technikák viaskodása. Az offset, kolor-offset meg a mélynyomtatás küzd az elsőségért.

A Klósz-atelier főleg a maga kolor-offsetjeivel ejti csodálatba az ucca publikumát. Villamossági plakátjait a közelmúltban mindenki megcsodálta. A Pallas-nyomda a mélynyomatos plakátjaival – egy- és többszínűekkel egyaránt – remekel, az Athenaeum pedig jeles munkát végez a kromolitográfia terén és azontúl is a sokszorosítás minden ágában. Hatásosak a foto-offsetjei is. A „Timea”-plakát például méltán megérdemli a szakember figyelmét a maga háromszínnyomtatásos gigantográfiai technikájával. Olyan ez a technika, akár az autotípia – valójában az is –, csak éppen hogy a pontok és közeik hatalmasan föl vannak rajta nagyítva.

GYÁRUNK A LEGKIFOGÁS-
TALANABB ÉS A LEGSZEBB
ÜVEGCSISZOLÁST, TUKOR-
FONCSOROZÁST, DISZMŰ-
ÜVEGEZÉST KÉSZÍTI

FERENCSIK FIVÉREK

ÜVEGCSISZOLÓ- ÉS TÜKORGYÁR
BUDAPEST VIII, JÓZSEF UCCA 31

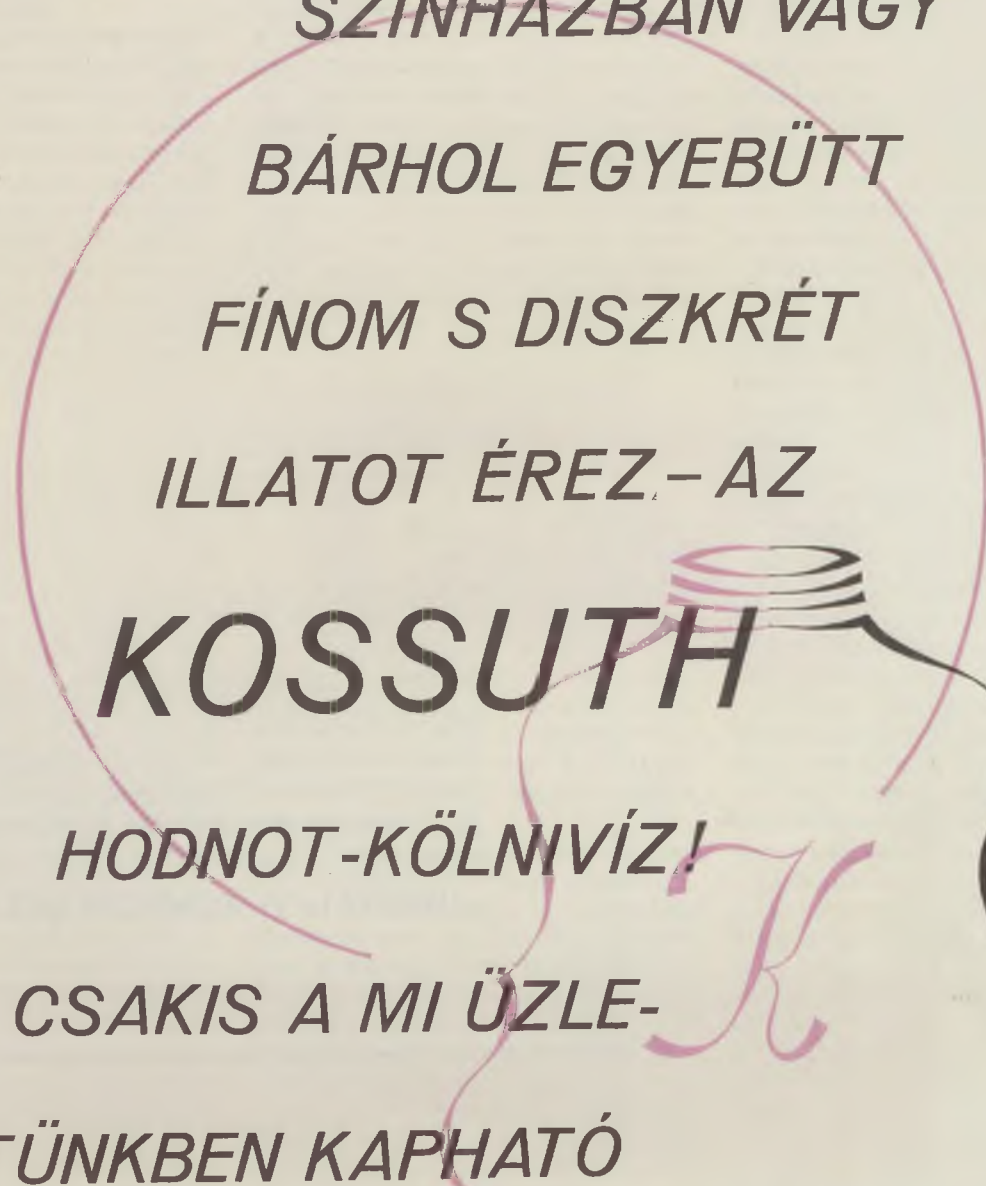

TISZTELETTEL ÉRTESETJÜK ÖNT, HOGY LEGÚJABB
ÁRUINK MEGÉRKEZTEK ÉS AZOK DÚS VÁLASZTÉK-
BAN ÁLLANAK A NB. VEVŐINK RENDELKEZÉSÉRE.
SAJÁT KÉSZÍTMÉNYŰ ÉS ELSŐRENDŰ MINŐSÉGŰ
FEHÉRNEMŰEK, NYAKKENDÓK, SZOVOTTÁRUK,
ZSEBKENDÓK, HARISNYÁK, KESZTYŰK, ERNYŐK
»URIDIVAT« VI, ZOMBORI UCCA 22

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális
tancsoportjainak továbbképző tancsoportjainak munkássá-
gából. A levélfej tervezője Hollay István, a cégkártyáé pedig
Erdélyi János. A cégkártya ólommetazete Hóchst Pál munkája.

133. oldal

*HA TÁRSASÁGBAN,
SZÍNHÁZBAN VAGY
BÁRHOL EGYEBÜTT
FÍNOM S DISZKRÉT
ILLATOT ÉREZ. – AZ
KOSSUTH
HODNOT-KÖLNIVÍZ!
CSAKIS A MI ÜZLE-
TÜNKBEN KAPHATÓ*

LUXITER

POWDER DEPOT

BUDAPEST V, GRÓF TISZA ISTVÁN UCCA 21-23. SZÁM

BUDAPEST IX, SOROKSÁRI ÚT
TELEFÓN: 124-356, 124-357

BOZZAY BÉLA

ZAB-, SZALMA-, TAKARMÁNY- ÉS TERMÉNYKERESKEDŐ

ERMO

KÉZIMUNKAHÁZ, ÓZ UCCA 25

CSIPKÉK, CSIPKESZÖVETEK
GYAPJÚ, PAMUT ÉS SELYEM
HÍMZŐFONÁL, GOBELINEK
SZÖNYEGEK, KELIMMINTÁK
KÉZIMUNKÁK ÉS FONALAK

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakbell továbbképző tancsoportjainak munkásságából. A levélfej tervezője Várakozó Ferenc. A középső cégkártya tervezője Gorszky János és ólomba metszője Várakozó Ferenc. Az első cégkártyát tervezte Erdélyi János, ólomba metszette Sütő László.

135. oldal

BALOGH FERENC ÉS NEJE
S BERKÓ FERENC ÉS NEJE
TISZTELETTEL MEGHÍVJÁK

RÓZSIKA ÉS JÁNOS

GYERMEKEIK EGYBEKELÉSI
ÜNNEPÉLYÉRE, MELY FOLYÓ
HÓ HETEDIKÉN, VASÁRNAP
DÉLELŐTT ½ 12 ÓRAKOR A
VI. KERÜLETI ANYAKÖNYVI
HIVATALBAN (VI, CSENGERY
UCCA) FOG MEGTARTATNI.
BUDAPEST, 1937 AUGUSZTUS HÓBAN

TÁVIRATI CÍM:
BALOGH,
BERLINI TÉR
5. SZ.

Asszonyom!

PÁRIZSI UTAMRÓL HAZATÉRVE ÉRTESÍTEM, HOGY A LEGÚJABB
ÉS LEGSZEBB GYERMEKRUHA-MODELLEKET HOZTAM MAGAM-
MAL. A LEGJOBB PÁRIZSI HÁZAK IDEI ÚJDONSÁGAI HONORÁLNI
FOGJÁK ÉRDEKLŐDÉSÉT. ÁRBAN, MINŐSÉGBEN LEGJOBBAT AD:

Komáromyné finom gyermekruhaszalón

BUDAPEST XIV, SZAPOLYAI JÁNOS UCCA 52, III. EMELET 24. SZ.

ASSZONYOM!

GYERMEKÉNEK ELEGANCIÁJA
FOKOZOTTAN KIEMELI AZ ÖN
ELEGANCIÁJÁT. LEGFÍNOMABB
ANYAGOKBÓL KÉSZULT. ÁRBAN
IGEN OLCSÓ GYERMEKRUIHÁK
ÉS KABÁTOK SPECIALISTÁJA A

RÓNÁNÉ

FINOM GYERMEKRUHASZALÓN

BUDAPEST VI, TERÉZ KORÚT 32

A NŐ IDEÁLJA

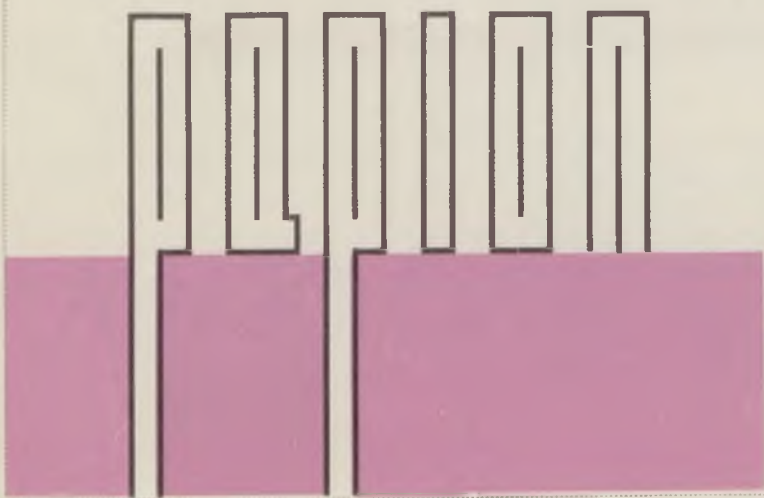

Lotti
PARFÓM

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkul-
turális továbbképzője vázlatkészítő tancsoportjainak
munkásságából. A felső és a baloldali cégkártya terve-
zője Radics Vilmos; a jobboldalié Ifj. Sütő László.

137. oldal

JÓL EMÉSZTHETŐ
KELLEMES
GYERMEK-
TÁPLISZT

138. oldal

Mutató a Nyomdász-Egyesület szakkulturális továbbképző csoportjainak nyomtatványvázlataiból. A főső cégjegy tervezője Hannig Ferenc, az alsőé Gorszky János.

NYOMTATVÁNY

*Méltóságos
Nagyságos*

BARNAFI FERENC BUDAPEST VIII, FECSKE UCCA 2

Fal- és tűzhelycsempét

SZÁLLÍT
VÁLLAL
JAVÍT

Barnafi Ferenc

Budapest, VIII
Fecske ucca 2
Telefón: 223 - 525

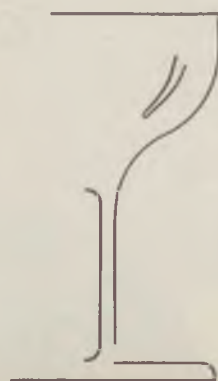

BOZZAY BELA

VIRÁGKERTÉSZETE

RÁKOSSZENTMIHÁLY, GUSZTÁV UCCA 112. SZÁM

TORMAI

PEZSGŐGYÁR

BUDAPEST, PETERDI UCCA 43

Házonkívüli munkák kalkulációja

A nyomdai kalkuláció két főrészből áll. Az egyik főrész azokra a munkafeladatokra vonatkozik, melyeket a nyomda maga végez el. Ide tartozik elsősorban a szedés és a nyomtatás, melynek kalkulációjáról a Grafikai Szemle előbbi számaiban már szó volt. A kalkuláció másik főrésze mindarra kiterjed, amit a nyomda valamely munkához készen beszeréz. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni a papirost is, mely főleg azért fontos tétel, mert a bérköltségek után az összkalkuláció legjelentősebb tényezője. A papirost azonban nem tekintjük idegen teljesítménynek, hanem felhasználásra kerülő anyagnak. Már ezúttal is rámutatunk arra, hogy a papirosismeret, a papiros kiszámítása és kalkulációja olyan fontos kérdés, hogy ezzel külön kell és fogunk is foglalkozni. Házonkívüli vagyis idegen munkának azok a teljesítmények számítanak, melyeket a nyomda elvállal ugyan, de berendezésénél fogva nem a saját üzemében, hanem idegen üzemből kiviteleztet. Ez áll főleg a kisebb és közepesebb nyomdákra, melyek a legtöbb esetben a vázlatokat, stereotípiákat, galvánokat, a könyvkötészeti munkákat és minden esetben a kliséket, az egyéb sokszorosító eljárással készült munkákat stb. házon kívül készítetik el.

Tekintettel arra, hogy a házonkívüli munkák szakszerű közvetítése és lebonyolítása munkával és különféle költségekkel jár: a kalkulációnál a beszerzési árhoz bizonyos százaléku üzleti pótlék felszámítása jogosan indokolt. Ez így szokásos a nyomdák részéről és így intézkedett a nyomdai munkák árszabása is. Az idegen munkákat tehát a beszerzési ár és a megfelelő százaléku üzleti pótlék összegével kalkuláljuk. Minél nagyobb összegről van szó, annál kisebbre szabják az üzleti pótlék százalékát.

De nem elég ezt tudni az idegen teljesítményekről. A kalkulációnál fontos, hogy az idegen teljesítményekre vonatkozó szakszerű ismeretekkel rendelkezünk. A jó nyomdai kalkulátor egyik legfőbb erőssége, hogy nemcsak a könyvnyomdászat, hanem a rokon szakmák és az anyagismeret széles területén is otthonosan érzi magát. Most az idegen munkák leglényegesebb kalkulációs vonatkozásait vegyük sorba.

A stereotípiával kezdjük. A nagyobb üzemeknek megvan a saját öntödéjük; ilyen helyen a stereotípiái munkák persze nem számítanak idegen teljesítményeknek. Leme-

zeket többnyire igen magas példányszámban készítik; vagy azért, hogy a forma sokszorosításával a munkát kevesebb nyomtatással állítsák elő, vagy pedig azért, hogy a betűt kíméljék. Kéziszedéshez használt betűöntődei betűkkel ugyanis nem ajánlatos 20.000-en fölül való formát nyomtatni, ha pedig a papiros anyaga, illetve fölülete a betűnek különben is árt, úgy ennél is csak jóval kevesebbet. A stereotípiái lemezek kalkulációja két tételből áll: a matrica készítésének és a lemez kiöntésének felszámításából. Főleg azért szerepelnek külön-külön, mert előfordul, hogy egyes munkákhoz különböző mennyiségű matricát, illetve lemezt kell előállítani. Például, ha egy matricáról több öntvényt szükséges készíteni, akkor a matricát egyszer számítják föl, a lemezek kiöntését pedig mennyiségüknek megfelelően. Figyelembe veendő, hogy egy matrica általában inkább csak öt–nyolc öntéshez használható, ezenfelül újabb matrica felszámításának szükségessége. A matricákat és lemezeket négyzetcentiméterenként kalkulálják. A szedéstükrökhöz a lemez mind a négy oldalán az 5 mm-es öntési szegélyt is hozzá kell venni. Egészen kicsiny matricákért, illetve lemezekért egy bizonyos minimális munkárat számítanak föl. Betűmagasságra öntött, illetve fára szegelt lemezekért felárat kell felszámítani. Ha a lemezeket vasalátétes lapokról nyomtatják, a fazettálás is külön kalkulálandó, a ráfordított munkaidő szerint.

Mindennemű klisé kalkulációja szintén négyzetcentiméterenkénti árban történik. Az árak a klisék fajtái és a kidolgozás szerint különbözők. A fotokémigráfiaiban kétféle klisé van: fototípiá és autotípiá. A fototípiá, – mely mindenfajta papirosra jól és élesen nyomtatható – egymáshoz közelebb vagy távolabb eső vonalokból és pontokból álló eredetiről készül. Az autotípiák fényképek, festmények és más árnyalati különbségeket mutató eredetük után ponthálózatos raszter közbeiktatásával és csaknem mindig az eredeti előzetes retusálásával készülnek. Az autotípiák raszterhálózata különböző sűrűségű. Rotációs papirosra egészen ritka 25–30-as rasztert, simított nyomtatópapirosra 30–40-es, félfamentes, famentes papirosra 40–48-as, „műnyomató” papirosra 48–54–60-as, finom munkánál műnyomató papirosra 60–70–80-as rasztert használunk. A raszterszámok azt jelzik, hogy egy négyzetcentiméternyi területen hány vonalból áll a raszter, melynek ponthálózatát 45 fokos szögben egymásnak szaladó vonalak alkotják. Maratás szempontjából is a klisék különböző kivitelűek. A fototípiáknál a tónusokat „tangírozással” vagy „kornozással” (szemcsézéssel) érik el. Az autotípiákból mély-

maratásos kliséket is készítenek. Ez az elvezetés azt jelenti, hogy a háttérből a raszter még külön el kell maratni. A „duplex autotípiát” művészies hatású nyomatoknál használják. Két különböző tónusú autotípiá egymásra nyomtatásával készül. Elsőnek egy világos tónusú színt nyomtatnak és erre nyomtatják másodíknak az élesen kidolgozott klisé sötét színben. A kétszínű autotípiá is más. Ennél azért veszünk két egymástól elütő színt, hogy ezáltal egy harmadik színt érjünk el. A három- és négy színnyomtatású autotípiák a három alapszínnek, illetve negyedikül a feketének nyomtatásához készülnek különleges gonddal. Árban legolcsóbbak a fototípiák; a tangírozott fototípiák és autotípiák már drágábbak. Ezeknél a felsorolás sorrendjében fokozatosabban magasabb árakon számítják a mélymaratású autotípiákat, a duplex autotípiákat, a három- és négy színű autotípiákat. A rézklisékért – mivel az alapárak cinkklisékre értendők – külön felárat számítanak. Minimális méretek: egyszerű kliséknél 50, színés fototípiáknál és autotípiáknál 100 négyzetcentiméter. Ha a klisé ennél kisebb is, legalább ennek a méretnek az árát számítják föl.

A továbbnyomtatás befejezése után, ha a nyomtatvány további földolgozásra szorul: leggyakrabban két munkafeladat fordul elő. Az egyik esetben kimondottan könyvkötészeti munkáról (könyvek kötéséről) lehet szó. Ezt mint idegen teljesítményt kell kalkulálni, mert a legtöbb helyen házon kívül végeztetik el. Kalkulációjára vonatkozólag csak annyit jegyzünk meg, hogy ez éppen annyira különböző, mint maga a rendkívül változatos könyvkötészeti munka és az ennél fölhasználásra kerülő anyagok rendkívül sokfélesége, miáltal a könyvkötői kalkuláció még sokkal több tételből áll, mint a nyomdai.

A könyvkötészeti munkákkal kapcsolatban – bár ezek nem házonkívüli teljesítmények – ki kell még térni a nyomtatvány további földolgozását illető másik esetre, az úgynevezett kikészítési munkálatokra. Ilyenek a hajtogatás, vágás, lyukasztatás, ragasztás, címszalagozás, számozás, összehordás, fűzés, borítékozás, csomagolás stb. A kikészítési munkákat ezrenkénti teljesítmények szerint számítják (pl: 1000 hajtogatás, 1000 számozás), vagy a ráfordított idő után órára, melyek szakmunkás- és munkásnői teljesítményekre oszlanak, s aszerint hogy kézzel, egyszerű vagy motoros géppel kivitelezetnek.

A házonkívüli és kikészítési munkálatok leírásával a Grafikai Szemle ez évi első számában közölt kalkulációs formuláré valamennyi tételével foglalkoztunk a papirosnak kivételével. Legközelebb erről lesz szó.

Nyomdászattörténelmi fragmentumok

A világhírű nagy nyomdaintézetek közt multjánál és jelentőségénél fogva az első helyek egyikét foglalja el a most közönségesen „Imprimerie Nationale”-nak nevezett francia állami nyomda. Eredetét a 17. századba viszik vissza; 1710 körül a sajtóinak száma már közel 100 volt, s így nem csoda, hogy e hatalmas tipográfia a Louvre elég tekintélyes részét foglalta el. Az innen kikerült foliós nagyságú remekszép kötetek – száznál is több – valósággal világ csodái voltak. A szép könyv kultuszának idejét élték akkoriban a franciák, s ebben a tekintetben a királyi udvar járt elől példaadással.

Érdekes ennek a gyönyörű nyomdának az 1789-ben kezdődött nagy francia forradalom alatt való szereplése. Az esztétikai törekvéseket ekkoriban háttérbe kezdték szorítani a kényszerítő erővel föllépő praktikussági szempontok.

A régi rendszer bukása után a Louvre nyomdájának sajtói alól kerültek ki az összes új törvények. Ezt a nyomdát bízták meg az asszignáták kibocsátásával. A második kibocsátásnál már nehézségek támadtak és ezért „Asszignáták Nyomdája” címmel a kormány közvetlen felügyelete alatt működő külön műhelyt rendeztek be.

A Louvre nyomdájának igazgatóját, Anisson, mint összeesküvőt, letartóztatták és börtönbe vetették. Anisson azt kérte a kormánytól, hogy szolgáltassa ki neki a Louvre nyomdájának anyagát, amely az ő tulajdonát képezte. A kormány a kérést azonnal teljesítette, de az eljárás nem szűnt meg ellene, sőt a viszonyok kiélesedésével még szigorúbbá és kérlelhetetlenebbé vált.

Anisson halálra ítélték és kivégezték, a Louvre nyomdája pedig állami igazgatás alatt folytatta üzemét. A nyomda anyagát később a Saint-Honoré előváros egyik házában felállított „Törvények Nyomdája” szállították el.

A Louvre nyomdája 1792-ben „Állami nyomda” név alatt folytatta működését, de nemigen tudott megfelelni annak az óriási feladatnak, hogy a napról napra szaporodó forradalmi törvényeket és rendeleteket idejekorán előállíthassa. A kormány ezidőtájt szüntette meg a lutrijátékot, amelyek helyiségeiben a „Nemzeti Közigazgatás Nyomdája” címmel a minisztériumok rendeleteit, törvénytervezeteit és közigazgatási nyomtatványokat állítottak elő.

A nyomdatulajdonosok beadvánnyal fordultak a kormányhoz, hogy a törvényeket, úgy mint azelőtt, felváltva Párizsban és a

vidéken nyomtattassa. A multhoz való ezt a visszatérést a kormány aggodalmasnak tartotta; félt, hogy sok kellemetlenséget okozhat neki. Előfordult ugyanis nem egyszer, hogy egy kisebb-nagyobb időbeli eltérés a törvény kelte és annak a vidéken való kihirdetése között a lakosságnak sok kellemetlenséget és sérelmet okozott, sőt a rendeletek szövegének értelmezésében is zavart keltett. A konvent nem akart visszaesni ezekbe a hibákba. Ellentállott a vidéki nyomdatulajdonosok követelésének és ehelyett inkább a „Törvények Nyomdájának” megnagyobbítását határozta el. Az üzem helyiségei azonban erre a célra már nem lévén elegendők, ezért a nyomda a rue de la Vrillière-ben álló Penthièvre-házba költözött. A nyomda néhány hónappal később a „Köztársaság Nyomdája” nevet vette fel.

A köztársaságnak ilyképpen megnagyobbított nyomdája – mivel a direktórium először az Asszignáták Nyomdáját, utóbb a Közigazgatás Nyomdáját beléolvasztotta – az államnak egyetlen nagy üzemévé fejlődött és az összes állami és közigazgatási nyomtatványokat elkészíthette. Minthogy a köztársaság nyomdájának fő-fő feladata a törvények kinyomatása volt, az intézet egy dekrétummal az igazságügyminisztérium hatásköre alá helyeztetett.

A köztársaság céljaira teljesen fölszerelt nyomdának csakhamar azzal a nem várt körülménnyel kellett számolnia, hogy ki kell költöznie a Penthièvre-házból. A ház ugyanis az orléansi hercegnő tulajdona volt. A hercegnőt éppen akkoriban helyezték vissza tulajdonjogaiba. Az ebből támadt nehézségek hamarosan elsimultak. A direktórium 100.000 font nyugdíjat szavazott meg a hercegnőnek, aki ennek ellenében lemondott minden tulajdonjogáról és Spanyolországba költözött.

A köztársaság nyomdájának áthelyezése mindazonáltal újból napirendre került.

A köztársaság fennállásának nyolcadik esztendejében a Banque de France helyiségei a place des Victoires-on egyre szűkebbnek bizonyultak. A bank megkeresést intézett a kormányhoz, amelyben irodáinak és pénztárainak a Penthièvre-házba való áthelyezését sürgette. A kormány a rue de Bacban lévő Jakobinusok Házát jelölte ki a bank számára, amelyben a párizsi arzenál volt elhelyezve. A hadügyminiszternek abbéli ellenvetésére, hogy a költözködés nagy költséggel járna, a nyomdának áthelyezése lekerült a napirendről. A Köztársaság Nyomdája továbbra is a Penthièvre-házban maradt, midőn 1804 május 18-ától, a császárság kikiáltásának napjától „Császári Nyomda” néven folytatta működését.

A Banque de France mindazonáltal nem adta föl azt a tervét, hogy a Penthièvre-házat birtokba vegye. 1808-ban megújította sürgős kéréseit, még pedig nem eredménytelenül. Első Napoleon egy 1808 március 6-án kelt rendeletével jóváhagyta a bank áthelyezését és a Soubise-ház birtokbavételét, hogy ott a levéltárat rendezzék be és hogy a Rohan-házban a Császári Nyomdát állítsák fel. Az átköltözés 1809-ben meg is történt.

Napoleon a Császári Nyomdát a legmagasabb színvonalra akarta emelni. Mindenekelőtt új betűtípusok öntését határozta el. A betűöntőde főnöke, Firmin Didot 1811-ben újrendszerű és tetszetősebb betűfajtákat hozott javaslatba. A jeles művész terve jóváhagyatott és 1812-től 1815-ig tizenegyféle nagyságú pompás román és kurzív (franciául „italique”-nak nevezett) betűvel gazdagította a Császári Nyomdát.

A császárság bukása és a királyság visszaállítása a nyomda szervezetében némi módosításokat idézett elő. 1818 táján kilencféle nagyságú új betűket véstettek. Az intézet, amely 1823-ban a „Királyi Nyomda” címet kapta, 1824-ben újjászerveztetett. Villebois igazgató azt javasolta a fölöttes hatóságának, hogy járuljon hozzá a betűanyag szisztematikus berendezéséhez. Ebből a célból bizottság alakult, amelynek feladatává tették, hogy a betűk alakját meghatározza és felügyeljen a betűk vézésének a munkálataira. Ezzel a munkával a jeles betűvéső Marcellin-Legrand bízott meg, aki azt 1825-től 1832-ig elvégezte. Ezeket a betűket „X. Károly betűinek” nevezték el.

Közben kitört az 1830-iki forradalom. A Királyi Nyomda a Kormány Nyomdája nevet kapta, de csak rövid időre, mert 1831 szeptember 15-én újra fölvehette a „Királyi Nyomda” címet.

Ettől kezdve a nyomdát tevékenységében semmiféle nevezetesebb esemény nem zavarta meg. 1832-ben szervezték meg a keleti betűmintagyűjteményt, amely a nyomda tipográfiai leltárának egyik legbecsesebb ékessége lett. A betűmatricák gyűjteményének gazdagítását tovább folytatták idegen betűfajták beszerzésével és 1847-ben új francia betűtípusokat vésték, hogy a régibb betűanyagot kicseréljék.

A Királyi Nyomda 1848 február 24-én az „Állami Nyomda” címet vette fel és az 1851-i londoni kiállításon méltóan képviselte a francia könyvnyomtatást. Az intézet 1852 december 1-én ismét visszakapta a már egyszer viselt „Császári Nyomda” címet.

Ilyen viszontagságok után lett a mai francia Állami Nyomda egyik legfontosabb szerve közigazgatásnak. László D.

A szedőgépes munka birodalmából

A G. Sz. 4. füzetében Bánhegyi Mátyás kollégám ismerteti Gutmann L. módszerét a római számok egymás alá szedéséről. E módszert, tudniillik, hogy a gyűjtőben megfordított római számokat leakasztjuk a fogassínről: már több mint húsz évvel ez előtt is követtük.

Tíz-húsz sor leszedésekor jó is ez a művelet, de árjegyzékek szedésekor előfordul, hogy ezer-ezerötszáz sort is kell egymás alá szednünk. Ilyen esetben nagyon hátráltatja a szedést a minden sornál való leakasztás, illetve a géppel való megállás. Ezt elkerülendő, legegyszerűbb, ha az X vastagságának megfelelő 3 darab kizárást és 5 darab verzális I vastagságának megfelelő matricát rendelünk a gyárból. Az egész 5–6 pengőből kitelik. Azonban nem mindegyik nyomdában honorálják a szakmáját szerető gépszedő igyekezetét, s az ily matricát rendszerint nem rendelik meg. Hogy segíthetünk magunkon, különösen ha keskenyebb, vagy nem normális vastagságú betűfajta használatunk az árjegyzék szedéséhez?

Ha petit matricával szedünk, az X vagy V helyének betöltésére normális vastagságú betűtípusnál 6 pont vastagságút, az I matrica helyének betöltésére pedig mittel négyzetet szedünk (ellenőrizhetés végett természetesen a talpán bereszeliük a petitnek megfelelő helyen).

A leakasztás elkerülhető olyan formán is, hogy a megfordítandó verzális V vagy I matricát fordított helyzetében a kontról helyén megfelelően bereszeliük. Ez esetben a fordított állapotban levő matricát a gyűjtőben figyelni kell.

Mindegyik módszer azt a célt szolgálja, hogy egyetlen sornál se kelljen a matricát leakasztani a prizmáról, ami természetesen a géppel való megállással jár.

Egy másik gépszedéstechnikai példa is kitűnően bevált a gyakorlatban.

Gépszedésbe nem kell sorvágóval bevagdogni posta-, táviró-, csendőrségi s egyéb jeleket, ha ezeket a jeleket a négyzetes matrica antikva helyére vésetjük (így felemelve négyzetnek is használhatjuk). A bevéselt jelű matricákat szintén kék vagy piros vonallal jelöljük meg a gyűjtőben való felismerés végett. Nagy lármával jár, sok időt rabló és bosszúsággal járó munkától szabadul így meg a kéziszedő.

Megfigyelhetjük, különösen oszlopos szedésnél, hogy a többször használandó kézimatricákat a bal kezünk ujjainak hegye között szorongatjuk.

Ne kínozzuk sok millió ütést kapott ujjaink hegyét, hanem inkább hüvelyk- és mutatóujjunk közé szorítsuk az ismételtelen felhasználandó matricákat.

Gépmester kollégáink olykor bosszankodnak a görbe sorokért. Az ily görbe sorokat az okozza, ha például 11 ciceró széles szedést 8-as kitolólappal tolatunk ki, mely kissé melegebb ólomnál benyomul a sor talpába s meggörbíti azt. Ennek elkerülése igen egyszerű. Abban a pillanatban, mikor a pumpa lenyomult a perselybe, a frikciót lefogjuk s a pumpával az öntést ismételtetjük, aminek következményeképpen szép tömör sorokat nyerünk. Schwarz Ernő.

* * *

A Linotype instrukciós könyvének legújabbban megjelent kiadása hozzánk is eljutott. A 286 oldal terjedelmű ismert szakmunka, melynek célja, hogy a Linotype-gépszedőnek a gép konstrukcióját és működését megmagyarázza, valamint a gépkezelésre vonatkozó utasításokat megadja és a zavarok kiküszöböléséről felvilágosítson: teljesen átdolgozva jelent meg. Ezúttal már sokkal részletesebben foglalkozik a könyv a helyes billentyűzéssel, vagyis a gépszedő fő-fő feladatával, mint a régebbi kiadások és a jól kidolgozott klaviatúra-ábrák útján meg a szövegrészben pontos, kipróbált utasításokat közöl az ujjak helyes használatáról. A kéziratosolvasásra vonatkozóan a legújabb kiadás is azon az állásponton van, hogy felesleges megterhelést jelent, ha a gépszedő fél-, illetve egész mondatok fejbentartásával nehezíti meg fáradságos munkáját. Szokjuk meg, hogy lehetőleg a billentyűkre való nézés mellőzésével dolgozzunk: figyelmünket irányítsuk állandóan a kéziratra, melyet zavanként olvasva az ujjak vigyék át a szöveget a billentyűkre. Így a kéziratosolvasás és a szedés egységes, folyamatos munkává válik. Az instrukciós könyv, mely rengeteg ábrát és néhány szép önálló képmellékletet is tartalmaz, a befejező részben a Linotype különleges berendezéseit is ismerteti. Ilyenek például: a „Monobar”-fémellátó, mely készülék a kazánt önműködőleg látja el fémmel; a kizárást pótló készülék, mellyel tetszés szerint lehet középre, jobbra vagy balra kizárások és ékek nélkül kizárni; a sorfűrész, melynek alap gondolata, hogy az öntőforma változtatása nélkül is lehetővé váljon rövidebb sorok szedése és a felesleges rész önműködő levágása. Természetes, hogy a könyv részletesen ismerteti a különböző legújabb típusú modern Linotype-gépeket is, melyek igen ötletes és gyakorlati értékű újításokat jelentenek a szedőgépes munka egyre bonyolultabbá váló birodalmában. (sz. a. II.)

Nyomdai anyagok súlysámítása

Fontos ismeretköre ez az olyan könyvnyomtatónak, akinek a szedésen túl való föladatot juttatott a sors. – Lássuk is:

50 kg folyóbetű 100.000 drb nonpareille, vagy 60.000 drb petit, vagy 50.000 drb borgisz, vagy 40.000 drb garmond, vagy 30.000 drb ciceró betűt tartalmaz.

1000 betű súlya általában: nonpareille 0'50 kg, petit 0'83 kg, borgisz 1 kg, garmond 1'25 kg, ciceró 1'66 kg. Ha kiszámítottuk, hogy a kézirat hány ezer n-et ad, e tételek alapján megállapítható a szükséges súlyú betűmennyiség.

Egy nagy szekrényrekesz (a, e, n) 1'5 kg betűt foglal magában, egy fél rekesz (h, l) 0'5 kg-t, egy kis rekesz 0'25 kg-ot.

Egy 24 ciceró szélességű sor súlya nonpareilleből 45 g, petitből 65 g, borgiszból 70 g, garmondból 80 g, ciceróból 95 g.

1 kg 20 ciceró széles regletta, ha nyolcadpetit vastagságú: 144 drb-ot, ha 2 pontos 72 drb-ot, ha félpetites 36 drb-ot, ha nonpareille vastag 27 drb-ot, ha cicerós 14 drb-ot tartalmaz.

50 kg ürtöltő („stég”) a szokásos összeállításban (4, 8, 12, 16 és 20 ciceró hosszú) tartalmaz: kb. 150 drb kétcicerós, 100 drb háromcicerós, 80 drb négycicerós ürtöltőt.

20 ciceró széles nonpareille sor 40 g, kolonel 45 g, petit 54 g, borgisz 60 g, garmond 65 g és ciceró 80 g súlyú.

1 kg félnégyzet vastagságú szám ad nonpareilleből kb. 2000 drb-ot, petitből 1150, borgiszból 910, garmondból 700, ciceróból 500 drb-ot.

1 kg félnégyzet tartalmaz: 2100 nonpareille vagy 1200 petit, 980 borgisz, 780 garmond, 530 ciceró, 410 mediális (mittel), 300 tercia vagy 195 textus darabot.

A kézi- és gépszedés súlyáról ismeretes, hogy 1 cm² normális magasságú kéziszedés 19–19'4 g súlyú. Kisebb fölületek számításakor kerekén 20 g-ot is lehet venni. 1 dm² eszerint 1'90–1'95 kg-ot nyom, tehát gyengén 2 kg-ot. A szedés hosszúságának és szélességének mérése után ilyen alapon könnyen kiszámítható a súlya. A nyomdász azonban csak tipográfiai mértékkel dolgozik. 1 ciceró 4'5 mm, 5 ciceró 22'5 mm, 10 ciceró 45 mm, 15 ciceró 67'5 mm stb., stb. 1 mm = 0'25 ciceróval, 5 mm 1'08 ciceró, 10 mm 2'16 ciceró, 20 mm 4'5 ciceró, 50 mm 11'16 ciceró stb. Egy ív szedés súlya kb. 60 kg. A gépszedés – tekintettel az öntvény likacsosságára – könnyebb súlyú, mint a kéziszedés. Általában a gépszedés súlya háromnegyede a kéziszedésnek. (sz.)

F Ö L J E G Y Z É S E K

Borítékunkat

a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjának egyik résztvevője, Gábor Elek tervezte.

Szedésmelléleteinket,

nemkülönben a boríték 3. és 4. oldalán levő ólommet-szetes példákat is, a továbbképző tancsoportok tagjai tervezték. Nevük rajta olvasható mindenik oldalon.

Illusztrációink.

Füzetünk 126. oldalán a legrégebb magyar nyelv-emléknek, a „Halotti beszéd”-nek valamivel kisebbített fakszimiléjét adjuk. Eredetijét valamikor 1228 körül írták. Elolvasása némi fejtorést okozhat a mai embernek, mert a nyelv szóképzésbeli, ragozási és mondattani változá-sain túl olyan szavak is vannak e nyelvemlékünkben, amelyek azóta kihaltak. Ilyen például az „isa” (bizony), „jorgat” (irgalmaz), „ildetv” (üldözés) szó. – Mai magyar-sággal így hangzanék ez a halotti beszéd:

Látjátok, fele(bará)tm, szemetekkel, (Beszéd a koporsó fölött.)
mik vagyunk. Bizony! por és hamu vagyunk. Mennyi malasztban teremté elé (Isten) a mi ősunket, Ádámot és adta vala neki a paradicsomot házává. És az egész paradicsomban való gyümölcsökkel mondá neki, hogy éljen. Csupán tiltá őt egy fa gyümölcsétől. De megmondá neki, hogy miért ne ennék: „Bizony, amely napon eendel a gyümölcsből, halálának halálával halsz meg”. Hallá holtát a a teremtő isten-től, de elfeledé. Engede az őrdög csábításának. És evék a tiltott gyümölcsből. És a gyümölcsben halált evék. És a gyümölcsnek oly keserű vala íze, hogy torkát megszakasztja vala. Nemcsak magának, hanem egész fájának halált evék. Haraguvék Isten és beleveté őt e bajos világba. És lön halálnak és pokolnak fészke és minden (ő) nemének. Akik azok, mi is azok vagyunk, ahogy is ti látjátok szemetekkel. Bizony! egy ember sem kerülhet ki (e) sírvermet. Bizony! mind ahhoz járulók vagyunk. Imádjuk (kérjük) urunk Isten kegyelmét e lélekért, hogy irgalmazzon neki és kegyelmezzen és bocsássa meg minden ő bűnét. És könyörögjünk Máriának a szent asszonynak és boldog Mihály arkangyalnak és minden angyaloknak, hogy imádkozzanak érte. És könyörögjünk Szent Péter úrnak, kinek adatott hatalom oldani és kötni, hogy oldozza fel minden ő bűnét. És könyörögjünk minden szenteknek, hogy legyenek neki segítői urunk színe előtt, hogy Isten az ő l-mádságuk miatt bocsássa meg bűneit, és szabadítsa meg őt az őrdög üldözésétől s a pokol kínzásaitól, és vezesse őt a paradicsom

nyugalomba és adjon neki a mennyországba utat és minden jóban részt. S kiáltásokat urunkhoz háromszor: Kyrie eleison!

Szerelmes barátim! imádkozzunk e szegény ember lekéért, kit az Úr e napon a hamis világ tömlöcéből kimente, kinek e napon testét temetjük, hogy az Úr őt kegyelmével

Ábrahám, Izsák és Jákob keblére helyezze és az itélet napja

elkövetkezvén, minden szentel és boldogal között jobb felől iktatni élessze föl (ő). (És) titeket is. Kiáltásokat háromszor: Kyrie eleison!

A „Halotti beszéd”-del szemben, a 127-lk oldalon a Kínzsi Pálné remek díszítésű imakönyvének egy oldalát láthatjuk. Ezt a könyvet a végén olvasható kolofon szerint 1513-ban másolta egy M. kezdetűjű szerzetes. Hasonmásunk olvasásának mai módja ez:

Hatodik imádság ez:
Ó Uram Jézus Krisztus, szerelmes király, és mindenestül kívánatos barát! Emlékezzél a keserűségről, melyet szenvedél, mikoron minden barátitól elhagyattatál, mezíten és szegényül keresztfán függél és minden barátid és ismerőid teelened támadának és senki öközülök vigasztalód nem leszen vala, hanem

Két magyarnyelvű ónyomatványból is adunk cin-kográfált mutatót ebben a számunkban, de ezek olvasása már nem okozhat különösebb fejtorést olvasóinknak, bár a nyelv és főleg a helyesírás története szempontjából érdekes emlékek ezek is.

A nyomdász felelőssége.

A modern élet társadalomtudósai különösen kihangsúlyozzák annak fontosságát, hogy a különféle pozíciókat mindig olyan személyekkel kell betölteni, akik feladatukat hivatásszerűen töltik be, mert ha ez nem így történik, annak mindig a közösség érzi hátrányos következményeit. Sajnos, napjainkban a protekcionizmus és a politikai áramlatok, no meg a gyilkos gazdasági harc következtében nagyon sokszor fordul elő, hogy nem a helyes alapon töltik be a munkahelyeket, hanem leginkább azok érvényesülnek, akiknek kedvezőbbek az összeköttetései. Ennek a körülménynek szomorú következményeiről mindenki meggyőződhet napjainkban, aki éles szemmel figyeli a társadalmi eseményeket, s látja azokat a vizsátságokat, amelyek nagyrészt azért következnek be, mert nagyon sok emberből kivesszék a felelősségérzetet, nagyon sok posztra állítanak oda olyanokat, akiknek a rájuk bízott munkakör ellátásához nemcsak tehetségük, felkészültségük nincs, de még csak a felelősség terhét sem érzik, mivel úgy érzik, hogy minden alól menti őket a kor, mely megtűri a vizsátságokat, sőt sokszor előfordul az is, hogy a mulasztást elkövetők még nagyobb gazdasági előnyt élveznek, mint azok, akik hivatás-szeretettel és egyszersmind kellő felkészültséggel látják el a maguk feladatát.

A felelősségérzet hiánya, sajnos, a nyomdaiiparban is károsan érezhető. Különösképpen tapasztalhatjuk ezt akkor, ha összegyűjtünk egy csomó nyomtatványt olyan üzemek munkáiból, amelyek rendezetlen munkaviszonyok között dolgoztak még a mai nap is, rombolva ily tevékenységükkel az ipar hívját, az iparúzó élet-körülményeit pedig a legnagyobb mértékben megnehezítik, sőt mondhatni veszélyeztetik.

E lapot a nyomdaiipar és a nyomdai munkásság sorsát szívén viselő szakmai közület abból a célból hívta életre, hogy hasábjain minden nyomdászhoz eljusson a tudás, a tárgyismeret, amely nélkül megfelelőképpen senki sem tölthet be oly pozíciót, amely modern igényeket kielégíteni képes könyv- vagy újságyomdában.

Amikor mi, szervezett nyomdászok szinte sziszifuszi harcot folytatunk azért, hogy a nyomdaiipar hívját emeljük, s ennek érdekében jelentős anyagi áldozatot is hozunk, ugyanakkor szerte az országban létezhetnek olyan „üzemek”, ahol mindenki által ismert körülmények és feltételek mellett oly ártalmas szakmai tevékenység folyik, amely ha sokáig tart még, semmi esetre sem válhat előnyére e szegény, ezer sebtől vérző föld-darabnak.

Ilyen gondolatoknak a hatása alatt ragadtam tollat nemrégén két vidéki értesítővel kapcsolatban, s hívtam fel a „Typographia” útján illetékes körök figyelmét arra a felelősségnélküli munkára, ami szerte az országban tapasztalható a szennykonkurenciát megteremtő nyomdák munkáinak kivitelezésénél.

Nemcsak én, de a helyi sajtó is foglalkozott az említett nyomtatványok siralmas voltával és a cikkek hatására mind nagyobb hullámokat ver az „értesítőügy”. Egyik helyi lap átvette cikkemet a „Typographia”-ból s ennek hatására folytán a kávéházi asztaloknál és egyebütt is vitáztak a kérdés felett. Érdekes jelenség, hogy a tanári kar egyik-másik tagjának olyan véleménye hangzott el, hogy az értesítőben található hibákért nem felel a nyomda, mert ők azt átolvasták s csak a kijelölt hibák korrigálása után nyomtatták ki az íveket. Bár szokás könyvek készítésénél, hogy a nyomda a szerzőnek hasáblevonatot küld, hogy esetleges javításait eszközölhesse, de viszont szokás minden rendes nyomdánál az is, hogy mielőtt elküldenék a szerzőhöz a szedés levonatát, házilag is átolvasztják kipróbált nyomdász-korrektorokkal, akik avatott kézzel és szemmel bogarászzák át a hasábotok s csak a helyesírási s az esetleges tipográfiai hibák gondos kijavítása után mutatják meg a szerzőnek írása szedésképét, hogy az esetleges utólag végzendő stílusmódosításokat elvégezhesse.

Szakkörökben általánosan ismert dolog ugyanis az, hogy a sajtóhibák kijavítására nem elégséges a szedés egy levonat után való átolvasása, mert hisz egy könyvnek előállításán oly sok nyomdászkezd dolgozik egymás után, hogy egyszeri átolvasás esetén egyáltalán nem lenne biztosítva a sajtótermék hibátlanúsága. Attól eltekintve, hogy a kéziratot sem kapja meg a szedőterem teljesen kifogástalan formában, lehetőség hibák születésére az a körülmény is, hogy egy-egy művet több szedő szed ki s egyik jobb, másik gyengébb munkaerő lévén, a szedésük is különböző minőségű, azonkívül a szedések hasába és oldalba tördelésénél is fordulnak elő eshetőségek hibák keletkezésére, no meg a korrektúra elvégzésénél is el-elnéz egyet-mást a szedő s végül a nyomtatógépeknél is jelentkezhetnek olyan zavarok, melyek sok-sok hibát okozhatnak.

HARTMANN TESTVÉREK—ONYX
NYOMDAFESTÉKGYÁRA R. T.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19.

Gyárt mindennemű mélynyomó-,
offset-, kő- és könyvnyomdai, vala-
mint guminyomó-, rotációs-, sok-
szorosító színes és fekete festékeket.

TELEFÓN: 292-074

A kaposvári értesítők is ilyen munkamenet mellett készültek, azzal a különbséggel, hogy azokat házilag bizony egyszer sem olvashatták át, mert itt csak egy hasáblevonatról beszélnek. A szerző előtt és a szerző által kijavított hibáknak ólomban való korrigálása után aligha olvasták át ezeket az értesítőket s így nem csoda, ha ily hibákkal került a közönség kezébe az értesítő: fennállásának 34-éve, könyvnomdájában, osztályfőnökök, összegyűjtöt. Tsengery, az iskolát a kormányzó főfőmoltóságával szemben hálára kötelezi; egyik sorban Báthori, a másikban Báthory; bár a polgárban négy osztály van, mégis egyik tanár: a V. osztály főnöke; tanúsított helyett tanított olvasható. A klasszifikálást fel-tüntetető táblázatoknál a III. a) osztály első oldalának tanulói: növény- és állattanból nyertek osztályzást, míg a másik oldalon már természetben van a fejben, vagy növény- és állattanban tanulnak a III. osztályban, vagy természetben. Van olyan tanuló, aki énekből 7-est kapott. Huszonnyolc ciceró széles formátumnál van sok ilyenféle elváltás: Somogyasa-ló; a választójel helyett gondolatjelet szedtek és viszont: a tanuló neve mellett így jelölték meg, hogy melyik osztály növendéke: IIB, IVA, IVB, IA, IIA; sem pont, sem vessző, sem más, csak betűk egymás mellé szedve. A táblázatokról külön kellene beszélni. Pl a fejezet tercia, a láb ciceró, vagy viszont, a léniák elcsuszálva, a számok össze-vissza keverve. No meg a nyomtatás! Az igazán pocskék!

Ez volt a jobbik „munka”. A leánygimnázium értesítőjében a következőket említem a sok közül: föltámadásban, fakszimifékben, épp-úgy helyett ép úgy, annélkül, fellmeegíték, exzaltált. könyvekbe, Magyarország, írtak helyett írták. Petőfitől, tudvalevőleg, száldosnak: Szabolcska verse szerintük így hangzik: S házikóban, palotában Egy örömet vigye-tek...”; versa (verse helyett), zaj motoz a reteszen helyett: zaj motoz a rekeszen, paossal, Schopenheneri, epyik, Nietsche, psicoanalozis, ... korlegnagyobb

embere, meseereltől, bizoy, szinbollista, össe-vissza (minus), szlute, szoretí elfoledni, Maupossant, időben, költeménzei, kénsárpa, peoig, megcsillanás, szivos, jelöl, dörrömből, impreszionizmus, iroaolm, természet-vaiz, Apyonyi, igazgtót, évbeklödött, gyorsírőkör, Stv-fánia, Piorska stb. és még ezekhez hasonló számtalan sok hiba bizonyítja, hogy nem volt alaptalan felzúdulásom. Megemlítem még, hogy a nagy Á és É betűk helyett mindenütt A és E betű van, a sorok végén a divizek, a mondatok végén a pontok igen sok helyen nem látszanak, vagy csak alig-alig. Ha még figyelembe vesszük, hogy a hosszúékezetű betűk csak itt-ott vannak alkalmazva, akkor mindenki fogalmat elköthet a nyomda-termékekről.

És ezek a nyomdatermékek, úgy látszik, kielégítették az iskolák vezetőit, mert olyan hangok hallatszanak, hogy nem a nyomda, hanem ők felelősek a hibáért. A nyomda részéről meg olyan kijelentés hangzott el, hogy pert indít azok ellen, akik kifogás tárgyává mer-ték tenni a nyomtatványokat! Még oda merne állni az illető a magyar bíróság elé akkor, amikor ily bünt követelt el a magyar nyelv ellen?!

Kellett foglalkozni a kérdéssel itt is, mert a G. Sz., mely a szakkultúrát van hivatva szolgálani, feltétlenül állást kell hogy foglaljon az ilyen nyomtatványok megszületése ellen. A nyomtatvány nivójáért mindig a nyomdász felelős és nem a csizmadia, még akkor is, ha a nyomtatványt a felületes rendelő átveszi. Hány-szor küldenek vissza nyomtatványt a leszállítás után hetek múlva olyan hiba miatt, ami valójában nem a nyomda hibája, mert a „rendelő is átvásta!” Az emlí-tett értesítőket pedig nem lett volna szabad kiosztani. Ártottak vele az iskoláknak és a nyomdaiparnak is!

Kaposvár.

Erdélyi József II.

Festékeink beszáródása.

Sok receptet ajánlottak már a finom nyomdafesték beszáródásának megakadályozására, de nem sok eredménnyel. Addig is, amíg egy ilyen csodaszert fel nem találnak, meg kell elégednünk azzal a tudattal, hogy a színes festék gyors beszáródását az összekötő kence elillanása okozza és ezt kell korlátozni a közeli szorítási. Kezdetben azon, hogy a festék mai dobozolására nagyon kezdetleges, elavult módszerű, mert ha a cipőkenőcs gyárosa gondol arra, hogy a fillérekért árusított doboza tartalmához könnyen hozzáférhessen a vevő és azért egy elmés nyitó szerkezettel látja azt el: akkor a drága nyomdafesték primitív doboza is megérett egy kis modernizálásra. A festékgyáros a doboz nyitását és zárását teljesen rábízta a nyomdászra, amit az úgy végez el, ahogy éppen tudja: sokszor kalapáccsal, néha sróf-húzóval vagy a „plátni”-hoz való verdeséssel. Ez a eljárás nem tartozik ugyan a gyöngédebbek közé, de a festékkel telt dobozban kezdetben úgy szorul a tető, hogy a fenti megoldásnál jobb nem képzelhető el. A művelet közben a doboz széle és teteje behorpad, amelyen át a levegő kényelmesen sétálhat befelé és kifelé. Ez az áramlás a festéket kiszárítja. Ha a dobozból festéket veszünk ki vagy a festékbe lyukat fúrunk és azt nem simítjuk el, akkor a párolgási fölületét növeljük. Káros a doboznak hosszabb időn át való nyitvatartása is. A festéket hűvös helyen tartsuk, semlegesre se polcon vagy kályha közelében. Festékdoboz elképzelhető üvegből is, amelynek egyedüli hátránya, hogy törik, de megvan az a megbecsülhetetlen előnye a bádogdobozsal szemben, hogy tökéletesen záródó, jó fedőt lehet rá alkalmazni. Ha el is törik belőle majd néhány darab: nem baj, mert annál nagyobb lesz a többinek a becsülete. Az üvegedénynek két fedőt lehetne alkalmazni. Az egyik lehetne egy füllel ellátott kerek bádoglap, amely az edény belső átmérőjével egyezne. Ennek mindkét lapját nehezen párolgó folyadékkal kel-lene bekenni és a festékre szorosan rényomni. Az üveg fedele lehetne üvegből, bádogból, esetleg a kitűnően bevált cellofánból is, a fontos az, hogy jól záródó legyen. Bizonyos, hogy ezeket az üvegedényeket na-

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT.

RÉZLÉNIAGYÁR
KÖNYVKÖTÉSZETI
ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST
VI, DESSEWFFY UCCA 32

TELEFÓN: 122-370, 127-118

gyobb gondossággal kellene kezelni, de jó őrzője lenne egy báladeszkából készült, rekeszekre osztott láda is.

A beszáradt festéket hiába dörzsöljük kövön, mert annak tökéletes szétdörzsöléséhez kevés az emberi erő. Ha a festékben még van valami nedvességtartalom, azt perforált bádoglapon vagy drótszítán átszűrhetjük. Az így nyer. festék jól felhasználható és ha a szűrőt petró-leumos drótkéfével kltisztítjuk, máskor is felhasználhat-juk. A vidéki kisnyomda a színes festéknek rendszerint csak felét-harmadát tudja értékesíteni, a nagyobb része beszáradás alakjában kárba vesz. Mielőtt azt a szemét-dombra hajítanánk, gondolni kell arra is, hogy nem fizetődnek-e ki annak megdarálása. Miután a festő-anyagban nem esett sok kár, egy kis festékdarálóhoz is vétel vagy kölcsönzés útján hozzá lehet jutni: ez a dolog sem tartozik a lehetetlenségek közé. Csak kence kell még hozzá, esetleg petróleum ahhoz, hogy a már tel-jesen értéktelen száraz festék újból használhatóvá váljék.

Juhász B.

Méricsgélés spárgával.

Nem tudom, hogy milyen idős és kinek a nevéhez fűződik a szedésnek spárgával való mérése. Lehet, hogy már Gutenberg apánk is így mérte a szédését. Az azonban bizonyos, hogy a mai idők nyomdásza úgyszólván kizárólag spárgát használ a szedésének mérésére. Nekem ugyan kételyeim vannak az ilyen mérés pontosságát illetően és azt nem tartom sem gyorsnak, sem kényelmesnek. Először is, ha sok sze-dést kell lemérni: egy egész gombolyag spárga kell hozzá, amelyet húzgálni kell mindenfelé, ahol csak szedés van és ha megakad valamiben, akkor az egészet újra lehet kezdeni. De volt már rá eset, hogy egy rossz-májú szaktárs úgy tréfálta meg ezt a rendkívül komoly munkát végző mettörjt, hogy az egész termet behá-lózó spárgához észrevétlenül hozzátoldott egy darabot, máskor pedig elvágott belőle.

A spárgának mértékül való használatát nem tudom mással indokolni, mint a szokás hatalmával. A magam részéről célszerűbbnek tartom a méterrel való mérést. Ennek a használatát inkább szokatlan, mint keresztül-vihetetlen és egy kis átszámítási készséget tesz szüksé-gessé, amelynek megszerzése nem nehéz. Mérésre alkalmas az olcsó acél mérőszalag, de lehet az „zoll-stock” is. Ha kész egy hasáb, azt azonnal le kell mérni

THALIA DIVATÁRUHÁZ

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet ruházati osztálya. A szervezett munkások legmegbízhatóbb bevásárlási helye. Lelkiismeretes kiszolgálás, olcsó ár. Nagy választék az összes női-, férfi- és gyermekruházati cikkekben.

AKÁCFA UCCA 2

és egy papiroslapra egymásután följegyezni; ilyenformán állandóan magunk előtt látjuk a szedésmennyiséget számokban, a szedést pedig eltehetjük olyan helyre, ahol nincs útban.

Bizonyos újságnak vagy műnek a szedését elég egyszerű átszámítani és azután könnyű fejben tartani, hogy például egy ívhez 40 cicerós magas oldalak esetén három méter szedés kell. Nyomdászfűlnek ez idegenül hangzik. Pedig a szedésnek méterrel való számítása logikus, nem természetellenes, amennyiben betűrendszereink alapja a méter. A betűfokozatok rendszerbe foglalása nagy gondja volt elődeinknek. Az egész világon többféle betűrendszer van elterjedve; ezek közül a miénk a méterpontra van alapítva. Minthogy a milliméter az ólombetűk nagyságának meghatározására aránylag nagy egység lett volna és a finomabb skálának egyszerű és könnyű kifejezésére alkalmatlan, azért gondoskodni kellett ennél kisebb számítási kulcsnak a megteremtéséről. Ezt a feladatot sikeresen oldotta meg Berthold Hermann, aki a métert 2660 részre osztotta. Tehát a tipográfiai pont a méternek 2660-ad részét. A petit kb. 3 milliméter. A négyvel osztható sorok száma, a borgiszt kivéve, milliméterre „megy ki”, a nyolccal osztható sorok száma pedig mindenféle betűből majdnem hogy egyezik a méterrel. Amint látjuk, a ciceró a méterrel könnyen összeegyeztethető. Juhász B.

A nyomdász nyelvtanulása.

A nyomdászembernek – főleg a betűszedőnek – élete folytonos küzdelem a nyelvszabályokkal meg a helyesírás apró, a laikus közönség által nem is sejtett nehézségeivel és következetlenségeivel. Ez első sorban a tulajdon anyanyelvünkre vonatkozik, amelyet valóban mesteri módon kellene minden betűszedőnek értenie és „kezelnie”. De hasznos és szinte nélkülözhetetlen dolog az idegen nyelvekben, főleg a világnyelvekben való kellő tájékozódottság is. Ennek a tanulási módszerei különfélék. Vannak olyanok, amelyek főként a hallás útján, tehát auditív úton vezetgetik a tanulót a célja felé, más módszerek pedig a szemmel való (vizuális) tanítást tartják fontosnak. Az utóbbit a betűszedőnek jobban ajánljuk, mert mélyebb bepillantást enged a nyelv szerkezetébe. Ez nyelvünknek mintegy csontrendszerét adja, amelynek ismerete nélkül bajos egy lépést is tennünk az anyanyelvünk, meg esetleg idegen nyelveknek is a tüzetes megismerése felé. A nyelvszerkezet különben nagyjából azonos a világ minden nyelvénél: a magyar nyelv szótanilag éppen úgy főnévből, melléknévből, igéből, névmásból stb. tevődik össze, akár a német, angol, francia avagy cseremiszi; mondatlanilag pedig minden nyelv mondatának egyformán megvan a maga alanya, állítmánya, ilyen vagy amolyan kiegészítője. A nyelvszerkezet ismeretének a hiányossága az oka rendszerint annak, hogyha a nyomdász nemigen boldogul az idegen nyelvek tanulásával.

Nemrégiben elhunyt kitűnő írónk, Kosztolányi Dezso sokat foglalkozott a nyelvtanulási módszereinek a kérdéseivel. Sok tekintetben egyetértünk vele, s ezért most kiragadunk néhány mondatot az írásaiból:

Semmi különösebb tehetség nem szükséges ahhoz, hogy valaki angolul vagy spanyolul egy év alatt tökéletesen megtanuljon. Ha a helyes módszer kellő kitarással párosul, még szorgalom sem szükséges a nyelvtanuláshoz, mert a tanulót egyre fokozódó érdeklődése és lelkesedése ennél is jobban ösztönzi.

Tegyük fel, hogy angolul szeretnénk megtanulni. Beszéljünk először a kezdőről. Angol nyelvről lévén szó, az a hírhedt, nehéz kiejtés ne okozzon gondot senkinek! Minden egyes szóval megtanuljuk a kiejtést is és azt vesszük észre, hogy néhány száz sémászerű szó tudása után már tűrhetően olvasunk. Ha a nyelvtanban lévő kiejtés megjelölését nem értjük, nyelvmesterhez sem szükséges fordulni, mert a rádiótechnika csodálatos fejlődése következtében a kondenzátor néhány milliméteres elfordításával már eredeti londoni kiejtést hallhatok.

Az igeragozás minden nyelvnek sarokköve. Ebben nem követjük a régi módszereket, amelyek egy-egy rendhagyó ige ragozását fokozatosan közlik velünk, mert így rendszerint előáll az a helyzet, hogy már kereskedelmi leveleket is tudunk írni teljes angol szabotossággal, de fogalmunk sincs róla: hogyan fordítsuk ezt a mindennapos kifejezést: „Ha tudtam volna!...”

Igeragozás nélkül egyetlen ép mondatot sem szerkeszthetünk. A legnehezebben hajlítható igék pedig sokszor a legköznapibb társalgásban fordulnak elő! Néhány napi tanulás után – amikor már tűrhetően olvasunk angolul, ismerünk 2–300 szót, a nyelvtan alapelveit s az „összes igeragozási formákat” – kezdődik csak a mi módszerünk, amely egy éven belül, kellő szorgalommal, teljes sikerre vezet. Két szóban foglalható össze ez a módszer: újság- és regényolvasás. Bármily különösnek hangzik is, ez az egyetlen lehetőség arra, hogy egy élő nyelvet a lehető legrövidebb időn belül tökéletesen elsajátíthassunk.

Néhány hónapi tanulás után már angol újságot veszünk elő. Ceruzával a kezünkben olvassuk végig a vezércikktől kezdve az utolsó apróhirdetésig és minden ismeretlen szót, minden érdekes kifejezést, anglicizmust elhúzzunk. Így az élő, lüktető nyelvet fogjuk megtanulni, mely mintegy gramofonlemez a „King's English”-nek, a modern, beszélt angol nyelvnek. Az újsággal egyidejűen rövidebb regényekbe is kezdhetünk. Naponta legalább két órát kell így olvasnunk. Másnap reggel átnézzük a fűzetünkbe kiírt szavakat és kifejezéseket, magyar jelentésükkel együtt, de nem tanuljuk meg! Csupán a rendhagyó igékkel kell ily könyörtelenül végeznünk, a kezdet kezdetén: tantervünkben többé nem fordul elő a könyvnélküli! A nyelvtanulást nem lehet erőltetni: a képzeteknek, fogalmaknak mintegy öntudatlanul kell társulniuk agyunkban. E célból, mint már említettük, reggelként kétszer-háromszor átolvassuk az előző nap kiírt szavakat. Azután elővesszük az újságot és elejétől végig csupán azokat a mondatokat olvassuk el újra figyelmesen, amelyekben egy-egy kiírt szó vagy kifejezés előfordul. Ily módon, minden erőltető és unalmas „szó-magolás” nélkül, arra az óriási előnyre teszünk szert, hogy a szavak kilencven százaléka emlékezni fogunk, mert értelemszerű mondatokban tanultuk meg azokat. Ne felejtjük el, hogy hangosan kell olvasnunk!

A betűszedő meg a racionalizálás.

A betűszedő munkája nyolcvan-kilencven százalékan nem fizikai, hanem szellemi munka lévén: a munkamegosztás elve itt csak részben, az úgynevezett modern racionalizáló rendszerek egyik – másika pedig csak elenyészően csekély mértékben tudott meghonosodni. Mert az állandó hajsza és sürgősség: még nem racionalizáció. Közönséges értelemben vett „racionalizálás” csak olyan iparoknál lehetséges, ahol a nyersanyag és

a kialakított formák száma viszonylag kevés s a munka menet mintegy megkövesedett azonos. A legtöbb ipar ilyen. A csizmadiánál például, ha egy csizmát jól ki tud szabni s jól meg tudja azt varrni: valószínű, hogy a századik, sőt ezredik csizmája is jól meg fog felelni a rendeltetésének. Hasonló az eset a legtöbb egyéb mesterségnél, főleg azért, mert a nyersanyagfűlés és a formák mennyisége mindezeknél igen korlátozott. A betűszedőnek azonban minden egyes munkájánál, sőt minden egyes soránál változik a fő-fő nyersanyaga: a nyelv, a szöveg. De gyakran változik a forma, a jövődöbéli nyomtatványnak a megjelenési formája is: gondoljunk csak a papírosalak, a betűnagyság, sorrendezés, díszítés stb. változatai révén előálló különbségekre. Ezért is nem vehette meg lábát nálunk a taylorizmus, fordizmus, bedeauxizmus stb. elnevezésű racionalizáló rendszerek egyike sem. Ezért maradt – és marad időtlen ideig – a betűszedés tipikusan szellemi munka. Bázisa a tudomány és a művészet, s ennél fogva holtig kimeríthetetlen. Sőt e szellemisége következtében folytonos továbbtanulásra kötelezi az adeptusait. Mert maga a nyersanyagunk is folyton bővül – gondoljunk csak a napról napra fölmerülő új fogalmak, nevek, divatok emelt szólásmódok sokaságára –; foglalkozásunk művészi felét, a formaadást illetően pedig igen állandóan benne kell úsznunk a grafikus művészetek áramlataiban. Megint csak rusztikus példázattal élve: aki húszesztendőskorában jó csizmadia volt, az marad negyvenéves korára is; de az olyan betűszedő, aki húszesztendőskorában legény volt a talpán: folytonosan való friss tanulás és továbbképzés híján negyvenéves korára bizony már levitézlik...

Utóirat.

A Grafikai Szemle ezidei 1. számában egy levélkém jelent meg, amelynek kapcsán egyes lapszedő kollégáim szóbeli kifogásokat és észrevételeket tettek nálam, hogy a mai viszonyok között miképpen is állíthatok fel tételeket, mikor senki nem beszél esztétikáról, szépségről, szépen, egyenletesen beosztott sorokról, hanem csak sok és minél több, oly hosszú szedésről, amelyet még hosszabb madzaggal lehet csak megmérni. Senki nem kívánja és nem is törődik azzal, miképpen vannak a sorok megszedve, mert ha a hajókon elegendő sor áll glédában, mindenki meg van elégedve, nincs semmi baj, de ha több van, még kevesebb és kisebb a baj. Képzelmem el, hová jutnánk, ha a napilapoknál „finiselés”-kor még azt is nézegetnék, hogy nem-e jutott egy magányos a-betű a sor végére, avagy a kollégák akkor is igénykészen soraitak szépen, egyenletesen beosztani? Mintha nem az volna ilyenkor a fő-fő cél, hogy a villámgyorsaságával vágják ki soraitak, s így a lap minél hamarabb „leljenjen”.

Sok igazság és mégsem az. Ha a mi dicső eleink is így gondolkodtak volna, nem tudom, ma hogy is állnánk a mi nagyszerű művészetünkkel. Van vagy négy évtizede, hogy szerencsém volt Gutenberg templomába belépni és élénk emlékezetemben van, hogy első perctől kezdve arra tanítottak, hogy csak elkerülhetetlen esetben szabad egy nyolccaddal is többet betenni az egyes szavak közé, csak egyenletesen beosztott sorok számításának szedésnek. Mint egészen fiatal gyermek kerültem fel a fővárosba és véletlenül abba a nyomdába kerültem, hol a Szakkör továbbképző tanfolyamainak egyik mestere faktoroskodott. Egy 30 oldalas hetilapot tördeltem

RÓNA JÓZSEF

GÉPÉSZMÉRNÖK GRAFIKAI GÉPMŰHELYE
BUDAPEST VI, DÉVAI UCCA 21. SZÁM

TELEFÓNSZÁM: 292-689

GYÁRTMÁNYAIM:

„Express” 50 × 70 cm-es könyvnyomdai gyorsajtó
4 görgőpályával, 3 felhordóhengerrel.
Amerikai sajtó, lemezcsiszológép, offsetpróbanomógép

JAVÍTOK,

átszerelek, átalakítok nyomdai, könyvkötészeti és vonalozógépet.
Modern autogénhegesztés.

de ez az elsőrendű szakember soha nem engedte meg, hogy beosztásképpen több mint egy nyolcadpetit egy helyre valaha is bekerüljön. Vagy hét esztendeig csináltam ezt a munkát és egyetlen egy esetben sem volt szabadkikötőm az oldalt, míg faktorom meg nem számolta az oldalakban a beléje helyezett nyolcadokat. Pedig merem állítani, hogy ez az ember nagyszerűen értette mesterségét.

A panaszkodóknak nincsen igazuk. Ősidők óta minden mesterségnél nagy gondot okozott a szakmai munka szépítése, csinosítása, a tökéletességre való törekvés. Ezren és ezren törték magukat rajta, egyik találmány a másikat érte, s ezek mindegyike egyazon célt szolgált: a munkának könnyebben való elvégzését és mennél csinosabban, szakszerűbben való elkészítését. Hát még nálunk, az ólombetűk világában, kik mindig az élen haladtunk és haladunk, mennyi rengeteg oly újítás látott napvilágot, mely mind csak egy célt szolgál: céljának mindenben megfelelő, csinos, praktikus, izléses, tetszelős nyomtatványokat adni a megrendelők kezébe.

Megmaradok tételeim igazsága mellett, hogy minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy munkánkat, bármily erős a harc és a tülekedés, bármily nagy a visszereje a modern új világnak: a legprecízebben, a legkélemben, kifogástalanul végezzük el. A kenyeret soha nem adták ingyen, mindig és minden időben erősen meg kellett dolgozni érte. Sokkal rosszabb viszonyok közepette is, kezdetleges állapotok mellett is a régiek csak szépet, jót, tetszetősét kívántak produkálni.

Abból, hogy most a villamosság, a gyorsaság korát éljük, nem következik, hogy ne törekedjünk a szépre, óra, nemesre!

Weisz Rezső.

A francia könyvkötés multja.

A mai gondterhes időkben szinte megnyugtató naroktikumként hat lelkünkre, ha gondolatainkat visszavezetjük abba a multba, amikor a nyomdászat is meg

a könyvkötés is valóban művészetnek számított, mert mentes volt a mai „elmechanizálódástól”.

Miután a könyvkötés igazi gyöngyszemei francia területen láttak napvilágot, talán nem lesz érdektelen, ha kissé foglalkozunk is vele.

A francia könyvkötőművészet tulajdonképpen a 10., 11. és 12. században indult fejlődésnek, mely századokban főleg a bőrkötés divatja járta. Minthogy e kötések a román stílus egyszerű díszítéseitől pompáztak, „román díszítésű” könyveknek nevezték azokat. De volt olyan könyvfajta is, melyet borjú- vagy juhbőrrel borítottak, vaknyomással láttak el és stílusa a Keletről átszivárgott arab művészetből fakadt.

A 14. század a pompa és gazdagság jegyében indul és itt a bőr- és hártakötések mellett előtérbe lépnek a drága arannyal és gyöngyökkel díszített bársony- és selyemszövetű könyvtáblák. E kor művészei közül említésre méltó Deschamps Eustache, a finomlelkű poéta, aki költeményeinek kötéséhez festett bőrkötésragyogó színű szöveteket használt.

A 15. században megindul Kelet művészetének erőteljes átszivárgása Európába és újdonságként magával hozza a keleti könyvkötőművészet díszítő formáit. A könyvkötés művészi technikájának vezérszerepét e század második harmadában Franciaország ragadja magához és ettől kezdve a könyvkötőművészet elsőrangú műiparrá fejlődik.

Amikor Magyarországon napvilágot látnak a pompás kiállítású Tertullianus-kódex és a Korvinák, ugyanakkor a francia zárdákban már bontogatja szárnyát a könyvkötőművészet új virága, a „klastromi kötés”. Kitűnő művészek lesznek az itt működő tanítványokból, akik egyszerű fűszerelésükkel városról városra járva röjék a művészet rögs útját és terjesztik a kultúra drága ékköveit.

XII. Lajos király uralkodása alatt látunk először aranyozott vaknyomást. Eddig e korszakig (1515) a francia

könyvkötőművészek többsége sem írni, sem olvasni nem tudott, mire ez év április 9-én XII. Lajos elrendelte, hogy úgy a királyi udvar könyvkötőművészei, mint a többi iparúzó kötelesek az íráson és olvasáson kívül még a görög és latin nyelveket is alaposan megtanulni.

A reneszansz gazdag és csillogóan ékes bekötési táblákkal nyitja meg a kort, és kiemelkedő szerepet juttat azoknak a nagybecsű liturgiái kéziratoknak, melyeket elefántcsontlemezzel, aranyművesmunkákkal, gyöngyökkel, csillogó drágakövekkel díszítenek. Legjelesebb mestere e kornak Jehan Grolier, az ismert bibliofil. Műhelyében saját tervei és felügyelete mellett gyönyörű könyvek készültek. Kötéseinek lágy színein, finom árnyalatain és tökéletes összhangján megérződik az olasz hatás.

Franciaország könyvkötőművészetének fénykorát II. Henrik (1550) uralkodása alatt érte el. Páratlan segítő-társnak ígérkezett a reneszansz-kultúra kifejlődéséhez Gutenberg találmánya, amelyben a római és görög irodalom kiadványai termékeny talajra találnak. Ehhez legyező-motívumaikkal, mozaikkal és lombdíszítésekkel ellátott kötések terveznek a művészek. Minden kötésen érezhető, hogy a reneszansz kéziranyozása testvéri békeességben osztozik az ötvösművészet kifejezésének e lassan halványuló emlékével. Kedvelt kompozíciók az ovális medaillon, középen rendszerint valamilyen háborús jelenettel, katonai csoporttal vagy királyi korona stílizált rajzával.

IX. Károly, majd III. Henrik királyok uralkodása alatt feltűnnek a szép és erőteljes iniciálék és aranyozott vonalú levéldíszek, melyek vékony szárákkal tömören egybefonódnak; de szerepelnek még díszítési elemekként: temetkezési jelenetek, halálfejek, lábszárcsontok és koporsók motívumokként.

XIII. Lajos király uralkodása alatt a könyvdíszítések újabb változáson mennek keresztül, a motívumok mindinkább módosulnak, egyszerűbbé és könnyedebbé vál-

LORILLEUX

CH. ÉS TÁRSA RT.

KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTÉKGYÁR

IRODA: BUDAPEST

IV. FERENC JÓZSEF RAKPART 27. SZ.

GYÁR: BUDAFOK

TELEFÓNSZÁM: 269-635 • 269-778

nak; a szakosos levéldíszítés is eltűnik. De kialakul egy igen finom, rendkívül érdekes formákkal díszített kötés, amelynél a kompozíció jobbadán csigavonalakból áll. Szerzője a máig is ismeretlen „LeGascon”, aki Florimond Badiex műhelyéből került ki.

A 17. században divattá válik olyan dekoráció, mely szubtilisan szerkesztett aranykeretnek és virágdísznek előkelő és finom kombinációja. Már a 18. században azonban beköszönt a francia könyvkötőművészet lassú hanyatlása. De bár a kötés művészi munkája a könyvtermés fokozásával kezd iparszerű foglalkozássá átalakulni, azért még mindig akad gazdag és művészi kivitelű kötés is.

A nagy forradalom kitörése is pusztító tűzként hatott a francia könyvkötőművészet további fejlődésére. A királyi udvar és a főúri bibliofilmek rendelése teljesen elmaradtak. A megváltozott viszonyokhoz a könyvkötőművészetnek is hozzá kellett igazodnia és így a bekötésen eddig szereplő királyi és nemesi címerek helyett a forradalmi emblémák foglalták el.

A forradalom elmúltával a könyvkötőművészet nehezen tért magához súlyos kábulatából. A művészet föllendülését sokban hátráltatta, hogy I. Napoleont a háborúk és hadjáratok nagyon lefoglalták. Ebben a korban kitűnik Bozérián, aki komoly művészi produktumaival alkot maradandót. A 18. században még egy érdekes és tehetséges alak jut szóhoz: Roger Payne, a különc ezermester, aki a kéziaranyozás technikájával, a bőrkötések nemes komolyságával és anyagszerű előkelőségével vonja magára a figyelmet és csakhamar a franciák legkeresettebb művésze lesz.

Az 1900-as kiállítás után még erőre kap a virágdíszítéses motívum dívatja, de már a könyvkötőművészek munkaköre kezd mindjobban szűkülni és összezsugorodni.

A technika fejlődésének már nem lehet gátat emelni és a felszaporodott szükséglet gyorsabb tempót kíván, amely ezt az évszázadokot átvaló individualista művészeti ágat végeredményben másokra ruhazza, amelyhez méltó versenytársként szegődik az iparművész és a tipográfus. Órájuk hátralát a nagy történelmi feladat, hogy a művészetet a modern ízlés jegyében tovább vigyék és munkájukkal a tömeg szépeit még hatványozottabban fejlesszék. Ziegler Gyula.

Hadí nyomdák.

Már békeidőkben is megvan minden ezrednek a maga kis litográfiája, amelyben a napi parancsokat és különféle formulákat sokszorosítják. A nagyobb formációknak pedig olykor saját, többé-kevésbé bőven berendezett házi nyomdájuk is van, olyan, amelynél nem csupán egy-két litográfiai kézi sajtóból áll a „géppark”, hanem komoly, nagyobb terjedelmű könyvnyomdai gyorsajtó is akad egy-kettő. A világháborúban igen fontos szerepet tölthettek be az ilyen nyomdák, nemcsak itt a mögöttes országrészen, hanem künn a front közelében, a hadtápkörletekben is. A hadtápkörlet mintegy a lelke a hadseregnek. A hadtáppálmások az átvonuló csapatok ellátási, felszerelési és betegápolási szükségleteinek kielégítésére és a rend fönntartására vannak rendezve, s a küzdő hadsereg sorsa a hadtápponál állapotával a legvégzetesebb összefüggésben áll. A civil közigazgatás gondjai meg sem közelítik a háborúbeli hadtápkörletek föladatainak sokaságát. Érthető tehát, hogy minden nagyobb seregtestnek saját jól berendezett nyomdával is kell rendelkeznie. A világháborúban a hetedik hadseregnek például Máramarosszigeten volt – később Kolomeába, majd Odesszába áthelyezett – nyomdája, összesen körülbelül hatvan-hetven szakmunkással. Halász Alfréd őrmester úr volt itt a tulajdonképpeni direktor, Seftsik Mihály káplár úr pedig a faktora. A belgrádi hadseregi nyomdában napilapot is nyomtattak szerb, német és magyar nyelven. A nyomda katonaszedői közül Vörös Vilmosra meg a néhány éve elhalt, már erősen őszfejú Vogl Vilmosra emlékszünk. Ezeket a hadseregi nyomdákat különben főleg a há-

A 6. füzet tartalma:

	Old.
Páratlan jelentőségű szakkulturális esemény	125
Magyarországi kódexművészet	126
Magyarországi őnyomtatványok	127
Nyomdásztanulóink szakoktatása	128
Nyomdászsegédek továbbképzése	129
Nagyvárosi uccák képeskönyve	132
Házonykivűl munkák kalkulációja (Székely Artúr II.-től)	141
Nyomdászattörténelmi fragmentumok (László Dezsőtől)	142
A szedőgépes munka birodalmából (Schwarz Ernőtől és sz.-től)	143
A nyomdai anyagok súlyszámítása (Székely Artúr II.-től)	143
Főljegyzések (Erdélyi József II.-től, Juhász Bélától, Ziegler Gyulától stb.)	144
Szerkesztői posta	148
A Nyomdász-Egyesület szakkulturális munkacsoportjának szedéspéldái és ólmetsetei a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap belsejében a 133-tól 140-ig terjedő nyolc oldalán.	

borúeleji tapasztalatok nyomán, 1916 körül kezdték fölállítani. Kezdetben vonatokra szerelték az efféle hadseregi nyomdákat. Az egyik ilyen, az Orosz-Lengyelországban operáló hadseregünk számára fölállított nyomdáról ifj. Radó Antal dr emlékezik meg „Hullamzó és romvárosok” című könyvében. Egyebek között a következőket mondja róla:

Hét vasúti teherkocsi a kowell pályaudvar szélén: szerkesztőség, kiadóhivatal, nyomda, papírosraktár és minden, ami a lappal összefügg. Az első kocsi szerkesztőség és adminisztráció, a második szedőterem, a harmadikban gyorsajtó, a negyedik könyvkötőosztály, az ötödik hivatalos nyomtatványoknak a raktára, a hatodik papírosmagazin, a hetedikben Ganz-motor a villamos világítás számára.

Falépcsőn mászunk föl a szerkesztőségbe. A főszerkesztő, békében ismert bécsi újságíró, szakcsere magyar-razatok kíséretében vezet be a „terembe”.

– Bemutatom a szerkesztőségünk magyar tagjait, jelenleg zászlós- és kadéminőségben; ők csinálják a „Tábori Újság” magyar példányait. Két német tagunk is van a másik „terem”-ben, végül egy lengyel is volna, jelenleg hivatalos kiküldetésben. Ezenfelül negyven munkás – öreg népfőkelők, többnyire békében is szedő és szakember – végzi a dolgot. Kis köztársaság; jóban vagyunk egymással, nem teljesen a katonai felfőbbség alapján – ugyan, elképzelhet egy szerkesztőségben katonai fegyelmet? – hanem inkább a kölcsönösség és az összesített ambíció erejénél fogva.

Továbbvisz a kocsi közt lecsappantott vashidakon. Rendes szedőterembe jutunk; öreg, kajlabajszú emberek dolgoznak a szedőszekrények előtt, gyors, biztos kézzel. Odébb működik a gyorsajtó, nyomtatványok halmazai hevernek szanaszét.

– Így készül a „Tábori Újság”, naponta 2000–3000 példányban németül négy oldalon – mert itt sok a német csapat –, 800–1000 példányban magyarul két oldalon és körülbelül 500 példányban lengyelül egy oldalon. Az arány persze változhatik aszerint, hogy milyen csapatok jönnek. Főleg a napi hivatalos jelentéseket adjuk: a távirati iroda háromszáz szót ad naponta; ha a képviselőház ülészik, annak a kivonatos jelentését, a hadi helyzet képeit, táviratokat stb. Tizenegy és egy óra között jönnek a sürgönyök, hétkor kezd a rádió a ma-

gyar-ozstrák hivatalos jelentést, tízkor a német főhadiszállás kommunikéje jön. A képviselőház is tízkor szokott beérkezni. Tizenkettőkor lapzártá, aztán tördelés; a német lap reggel 6-ra, a magyar 7-re és a lengyel 8-ra már megy is szét. Aztán mi készíljük az összes hivatalos nyomtatványokat, a hadseregarancsokat, főhívásokat, hirdetményeket, plakátokat, a katonai intézetek nyomtatványait, a „Vérflegszettel”-eket, „Dienstzettel”-eket és minden más ilyen dolgot; – nézze meg a formát és kivitel!

– Másik gyerekek a tábori könyvtár! – folytatta a főszerkesztő-százas. – Erre büszke vagyok, teljesen az én teremnyem. Itt egy olyan könyvkereskedésről van szó, melynek legutóbbi leltári vagyona vagy 200.000 koronát tett ki. A központ Lublinban van, három fiókot tartok: itt Kowelben és aztán Cholmban és Vladimir-Volinszkiban. Minden nyelvű és mindenféle tartalmú és zszerű könyv, háborús és kalandos regényektől Kantig, Goetheig, Shakespeareig minden kapható, kinek-kinek az ízlése, képzettsége, tudása és szükséglete szerint. Vagószámra hozatom a könyvet Budapestről, Bécsből és Berlinből. Ezzel, mondhatom, elsőrendűen hasznos munkát teljesítek. Csak én mondhatnám meg, milyen fontos szükséglet elégiték ki a könyvtárral; a tiszték, katonák kapkodják, mohón, éhesen a könyveket, legnagyobb jótéteményként veszik és talán a menázi-nál is nagyobb türelmetlenséggel várják a mozgó könyvtárlakat, a nagy, postacsomagokcsihoz hasonló batárokat, 3000 könyvnyi tartalommal, melyek majd mindig egész az ezredparancsnokságokig előrehatolnak, hogy a tiszteknek és katonáknak könyvet, illusztrált lapokat vigyenek. De hiszen egészen természetes is a civilizációnak ebben a nagy visszaesésében, az ösztönös brutalitások erőszakolt kitörésében, az emberek szükség-szerű primitív életében a hatalmas lelki reakció, a kultúra és tudás vágyához való szenvedélyes ragaszkodás.

SZERKESZTŐI POSTA

Lapunk szerkesztője található minden kedden délután 5 és 6 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 órától délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 131-016).

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje szeptember hó 10.

* * *

V. K.: Clnkográfáról írott újabb, önálló szakkönyvünk nincs. A kilencvenes években Ruzicska Gyula írt e tárgyról önálló művecskét, de azóta fenekestül fölfordult a kemigráfia technikája és művészete. Egyéb dolgok kapcsolatában még legbővebben foglalkozik e témával a Grafikai Művészetek Könyvtára I., XII. és XIII. kötet.

Többeknek: A műcsarnoki kiállítással kapcsolatos aktualitások miatt egy csomó szedés és kézirat kimaradt ebből a füzetünkből. Legközelebb sorra kerülnek.

A Grafikai Szemlé a kiadó Egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre 7.– pengő egyes számok ára 1.– pengő.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salomon, Schnelder Jenő, Schreiber Ede.

A lap kiállításának kérdésével és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művészi kollégium tagjai a szerkesztő és kiadó kivül: Dukal Károly és Kún Mihály.

Kiadó-tulajdonos:

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete. Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapesten (VIII. Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakbelli továbbképzője ólommetsző tancsoportjának munkásságából. A felső szíjnet Kondor Árpád tervezése és vésete; az alsó szöveges lapot pedig Hardy Lajos metszette. A szövegkészítés gyakorlására különös gondot fordítanak a tancsoporton; az ily munkánál nem csupán az anyaggal meg a szerszámkezeléssel ismerkedik meg a hallgató, hanem mintegy beleéli magát a betű lelkébe is.

*Embereknek és könyveknek
többször kell javíttatniok,
hogy hibáiktól kitisztulhassanak.*

JEAN PAUL

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális továbbképző tancsoportjainak munkásságából. A szignetet tervezte és véste Sztraka Zoltán; a cégjegy tervezője Tóth József, ólomba-metszője Dencs Ferenc.

hinoio

GYÓGYSZER- ÉS VEGYÉSZETI
TERMÉKEK GYÁRA ÚJPESTEN
FŐ UCCA 1. TELEFÓN: 1-893-06